

ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти ОПП
“Міжнародні економічні відносини”
спеціальності 292 “Міжнародні економічні
відносини”

КОСТЮК СОФІЯ ВІТАЛІЇВНА

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(підпис)

Науковий керівник: д.е.н., професор

ЯХНО ТЕТЯНА ПЕТРІВНА

_____
(підпис)

Львів – 2026

України в умовах міжнародних торговельних обмежень. Структура зовнішньої торгівлі України за основними товарними групами. Залежність обсягів зовнішньої торгівлі України від міжнародно-правових чинників. Кореляційна залежність між показниками міжнародного торгового регулювання та обсягами експорту України. Результати кореляційно-регресійного аналізу впливу норм міжнародного торгового права на експортно-імпортні показники України. Графічна інтерпретація регресійної моделі впливу міжнародного торгового права на зовнішню торгівлю України.

6. Консультанти розділів роботи (за умови призначення наказом)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1. Міжнародне торгове право та його вплив на економіку України	Яхно Т.П. д.е.н., професор		
Розділ 2. Аналіз практичних аспектів імплементації міжнародного торгового права в Україні	Яхно Т.П. д.е.н., професор		
Розділ 3. Перспективи розвитку міжнародного торгового права для України	Яхно Т.П. д.е.н., професор		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	жовтень 2024 р.	
2	Складання з керівником календарного плану роботи	жовтень 2024 р.	
3	Затвердження плану кваліфікаційної роботи	до 25 жовтня 2024 р.	
4	Опрацювання теоретичних джерел з теми кваліфікаційної роботи , складання бібліографії	листопад 2024 р.	
5	Написання I розділу	грудень 2024 р.	
6	Подання керівнику I розділу на перевірку	до 27 грудня 2024 р.	
7	Доопрацювання I розділу з врахуванням зауважень керівника	до 22 січня 2025 р.	
8	Збирання первинної інформації	лютий 2025 р	
9	Написання II розділу	березень-квітень 2025 р.	
10	Подання керівнику II розділу на перевірку	до 1 травня 2025 р.	
11	Доопрацювання II розділу з врахуванням зауважень керівника	до 15 червня 2025 р.	
12	Написання III розділу	вересень 2025 р.	
13	Подання керівнику III розділу на перевірку	до 1 жовтня 2025 р.	
14	Доопрацювання III розділу з врахуванням зауважень керівника	до 1 листопада 2025 р.	
15	Написання вступу і висновків, складання списку використаних джерел	1 грудня 2025 р. - 10 січня 2026 р.	
16	Оформлення кваліфікаційної роботи	до 17 січня 2026 р.	
17	Подання кваліфікаційної роботи на рецензування керівнику	до 1 лютого 2026 р.	
18	Подання роботи на кафедру	до 5 лютого 2026 р.	
19	Зовнішнє рецензування роботи, перевірка на наявність плагіату	до 7 лютого 2026 р	
20	Кафедральний захист роботи	12 лютого 2026 р.	
21	Подання роботи в ЕК	до 15 лютого 2026 р.	
22	Захист кваліфікаційної роботи в ЕК	18 лютого 2026 р.	

Студент

_____ (підпис)

Костюк С.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Яхно Т.П.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Костюк С. В. Міжнародне торгове право та його економічні наслідки для України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “магістр” за освітньо-професійною програмою “Міжнародні економічні відносини” зі спеціальності “Міжнародні економічні відносини”. – Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2026.

У роботі розглянуто теоретико-правові засади міжнародного торгового права та особливості його впливу на економічний розвиток України в умовах глобалізації та сучасних геополітичних викликів. Узагальнено історичні етапи становлення міжнародної торгівлі України та визначено роль міжнародних торговельних принципів у формуванні національної торговельної політики. Проаналізовано чинне законодавство України у сфері міжнародної торгівлі в контексті його адаптації до міжнародних та європейських правових стандартів, а також практичні аспекти імплементації норм міжнародного торгового права.

Виявлено основні проблеми та виклики, пов’язані з реалізацією механізмів захисту торговельних інтересів України на міжнародному рівні, а також вплив міжнародних санкцій і торговельних обмежень на експортно-імпорتنі відносини держави. Обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення національного законодавства з урахуванням сучасних тенденцій розвитку міжнародного торгового права та поглиблення інтеграції України до глобальної торговельної системи.

Ключові слова: міжнародне торгове право, міжнародна торгівля, Світова організація торгівлі, інтеграція України, міжнародні санкції, адаптація законодавства, глобальна економіка.

ABSTRACT

Kostiuk S.V. International trade law and its economic implications for Ukraine – Manuscript.

Qualification work for higher education of Master's Degree in educational and professional program "International Economic Relations" in the specialty "International Economic Relations". – Lviv University of Trade and Economics. Lviv. 2026.

The thesis examines the theoretical and legal foundations of international trade law and its impact on the economic development of Ukraine under conditions of globalization and contemporary geopolitical challenges. The historical stages of the development of Ukraine's international trade are generalized, and the role of fundamental principles of international trade in shaping national trade policy is determined. The legislation of Ukraine in the field of international trade is analyzed in the context of its adaptation to international and European legal standards, as well as the practical aspects of the implementation of international trade law norms.

The main problems and challenges related to the protection of Ukraine's trade interests at the international level are identified, including the impact of international sanctions and trade restrictions on export and import activities. The necessity of further improvement of national legislation in accordance with current trends in the development of international trade law and the deepening of Ukraine's integration into the global trading system is substantiated.

Keywords: international trade law, international trade, World Trade Organization, Ukraine's integration, international sanctions, legal harmonization, global economy.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі

ЄС – Європейський Союз

ОЕСР– Організація економічного співробітництва та розвитку

ДСФТА – Угода про поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі

ЄМД – Єдина електронна митна декларація

ЗВТ – Зона вільної торгівлі

СОТ – Світова організація торгівлі

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1.МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	12
1.1. Історія розвитку міжнародної торгівлі України.....	12
1.2. Основні принципи міжнародної торгівлі	20
1.3. Законодавство України щодо міжнародної торгівлі: внутрішні реформи та адаптація до міжнародних стандартів	27
Висновки до розділу	35
РОЗДІЛ 2.АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ.....	37
2.1. Оцінка ефективності механізмів захисту інтересів України у міжнародній торгівлі	37
2.2. Вплив міжнародних санкцій та обмежень на антиросійський експорт та імпорт	49
2.3. Проблеми та виклики в адаптації національного законодавства до вимог міжнародного права.....	68
Висновки до розділу	73
РОЗДІЛ 3.ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА ДЛЯ УКРАЇНИ	77
3.1. Можливості для покращення участі України в міжнародних торгових організаціях.....	77
3.2. Напрями інтеграції України у глобальну економіку.....	81
3.3. Роль України в майбутніх трансформаціях міжнародного торгового права	85
Висновки до розділу	89
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена стрімкими трансформаціями сучасної системи міжнародних економічних відносин, у межах яких міжнародне торгове право набуває визначального значення для формування національних торговельних політик держав, забезпечення стабільності зовнішньоекономічних зв'язків та захисту економічних інтересів на міжнародному рівні. В умовах глобалізації, зростання ролі міжнародних торговельних організацій, розширення мережі багатосторонніх і двосторонніх торговельних угод, а також посилення протекціоністських тенденцій у світовій торгівлі правове регулювання міжнародних торговельних відносин стає ключовим інструментом забезпечення економічної безпеки держав.

Для України проблематика міжнародного торгового права має особливу вагу з огляду на геополітичні виклики, повномасштабну збройну агресію російської федерації, запровадження міжнародних санкційних режимів, зміну логістичних маршрутів експорту та імпорту, а також активізацію інтеграційних процесів у напрямі Європейського Союзу та інших міжнародних економічних об'єднань. Участь України в системі Світової організації торгівлі, виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС, адаптація національного законодавства до міжнародних торговельних стандартів та необхідність захисту національного виробника в умовах жорсткої конкуренції зумовлюють потребу комплексного науково-правового аналізу механізмів імплементації норм міжнародного торгового права у внутрішній правопорядок.

Водночас сучасні умови функціонування української економіки характеризуються значними структурними дисбалансами, зниженням експортного потенціалу окремих галузей, ускладненням доступу до зовнішніх ринків, посиленням нетарифних бар'єрів та зростанням ролі торговельних обмежень у міжнародних відносинах. Це актуалізує дослідження ефективності правових механізмів захисту торговельних інтересів України, зокрема в межах

процедур врегулювання спорів, застосування спеціальних захисних, антидемпінгових і компенсаційних заходів, а також участі у формуванні нових правил міжнародної торгівлі.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі міжнародного торгового права та визначенні його впливу на економіку України, а також у розробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення механізмів імплементації міжнародних торговельних норм у національну правову систему.

Завдання дослідження:

- проаналізувати історичні етапи розвитку міжнародної торгівлі України та особливості її правового регулювання;
- охарактеризувати основні принципи міжнародної торгівлі та їх значення для формування торговельної політики України;
- дослідити зміст та напрями реформування законодавства України у сфері міжнародної торгівлі з урахуванням міжнародних стандартів;
- оцінити ефективність механізмів захисту торговельних інтересів України у міжнародних правових інституціях;
- проаналізувати вплив міжнародних санкцій та торговельних обмежень на експортно-імпортні операції України;
- виявити проблеми та виклики адаптації національного законодавства до вимог міжнародного торгового права;
- визначити перспективи розвитку міжнародного торгового права для України та можливості посилення її ролі у глобальній торговельній системі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі міжнародної торгівлі за участю України та регулюються нормами міжнародного та національного права.

Предметом дослідження є норми міжнародного торгового права, національне законодавство України у сфері зовнішньоекономічної діяльності, практика їх застосування.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема діалектичний метод для аналізу розвитку міжнародного торгового права, формально-юридичний метод для дослідження нормативно-правових актів, порівняльно-правовий метод для зіставлення національного законодавства України з міжнародними стандартами, системно-структурний метод для комплексного аналізу механізмів імплементації норм міжнародного права, а також метод правового моделювання для формування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання у сфері міжнародної торгівлі.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі сучасного стану імплементації міжнародного торгового права в Україні з урахуванням актуальних геополітичних викликів, санкційних режимів та євроінтеграційних процесів, а також у формулюванні пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства і механізмів захисту торговельних інтересів України в міжнародних правових інституціях.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у навчальному процесі з дисциплін міжнародного публічного права та міжнародного економічного права, у діяльності органів державної влади при формуванні торговельної політики України, а також у практичній роботі юристів, які здійснюють супровід зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Структура роботи визначається логікою дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють теоретико-правові засади міжнародного торгового права, аналіз практичних аспектів його імплементації в Україні та перспективи розвитку, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

1.1. Історія розвитку міжнародної торгівлі України

Економічна стабільність і довгостроковий розвиток будь-якої держави зумовлюються поєднанням внутрішніх та зовнішніх економічних зв'язків, серед яких провідну роль відіграє торгівля. Історичний досвід свідчить, що жодна країна не спромоглася сформувати конкурентоспроможну та збалансовану економічну систему в умовах повної ізоляції від світового господарства. Навпаки, включення національної економіки до міжнародного економічного простору створює передумови для структурної модернізації виробництва, диверсифікації зовнішніх ринків збуту, залучення іноземних інвестицій та поширення нових технологій. В умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів зростає значення торговельно-економічних відносин як інструменту забезпечення економічного зростання держав, підвищення їх конкурентних позицій на світових ринках та зміцнення економічної безпеки [4].

Міжнародна торгівля товарами та послугами як одна з базових форм світових економічних відносин виконує функцію перерозподілу ресурсів між державами, сприяє спеціалізації виробництва та оптимізації структури національної економіки. Її розвиток позитивно впливає на динаміку економічного зростання, створює умови для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, стимулює розвиток суміжних галузей економіки та сприяє зростанню рівня добробуту населення. Водночас міжнародна торгівля виступає важливим чинником формування платіжного балансу держави, впливає на валютну стабільність та наповнення державного бюджету [4].

Реалізація міжнародних економічних зв'язків здійснюється через функціонування світового ринку, який охоплює сукупність взаємопов'язаних

форм міжнародних економічних відносин, зокрема транскордонний рух капіталу, світову торгівлю товарами і послугами, міжнародний обіг технологій, валютно-фінансові операції та інтеграційні процеси між державами. Попри багатокomпонентний характер світогосподарських зв'язків, саме міжнародна торгівля виступає їх ключовим структуроутворюючим елементом, оскільки через торговельний обмін забезпечується практична реалізація економічної взаємозалежності держав та формуються передумови для виникнення міжнародно-правових механізмів регулювання торговельних процесів [4].

У правовому вимірі активізація міжнародної торгівлі зумовлює необхідність розвитку системи міжнародного торгового права, яка покликана забезпечити передбачуваність і стабільність торговельних відносин, захист економічних інтересів держав та дотримання принципів недискримінації і рівності умов доступу на ринки. Для України це набуває особливого значення в контексті інтеграції у світову економіку, виконання міжнародних торговельних зобов'язань, адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів та мінімізації негативних наслідків зовнішніх економічних обмежень і торговельних бар'єрів.

У науковій літературі міжнародна торгівля розглядається як базова форма міжнародних економічних відносин, що історично сформувалася першою та надалі еволюціонувала у складну систему стабільних міждержавних торговельно-економічних зв'язків. Так, у працях українських дослідників обґрунтовується, що міжнародна торгівля виступає системоутворюючим елементом світового господарства, оскільки саме через торговельний обмін відбувається інтеграція національних економік у глобальну економічну систему, поглиблюється міжнародний поділ праці та формується потреба у спільних правилах регулювання торговельних процесів. У цьому контексті міжнародна торгівля розглядається не лише як економічна категорія, а й як об'єкт правового регулювання, що зумовлює формування самостійного масиву норм міжнародного торгового права.

Г. Давиденко [11] визначає міжнародну торгівлю як історично першу форму міжнародних економічних відносин, розвиток якої у сучасних умовах суттєво ускладнюється дією торговельних бар'єрів, зокрема нетарифного регулювання, що зумовлює необхідність правового впорядкування доступу держав до зовнішніх ринків. У цьому підході акцент робиться на тому, що міжнародна торгівля не може функціонувати виключно на основі економічної доцільності, а потребує чітких правових механізмів усунення дискримінаційних обмежень та забезпечення рівних умов конкуренції.

Семів С. Р., Танцюра О. А., Хоманець В. А. [49] зазначають, що міжнародна торгівля включає обмін товарами та послугами між країнами і відіграє важливу роль у розвитку національної економіки та інтеграції у світові ринки. Ефективне функціонування зовнішньоекономічної діяльності потребує поєднання економічних стимулів, правових норм і організаційних механізмів, які забезпечують рівні умови конкуренції, усувають дискримінаційні обмеження та сприяють стабільному розвитку міжнародних торговельних відносин.

У своїх дослідженнях Чернега О. Б., Кожухова Т. В. [57] обґрунтовують залежність економічного добробуту держави від характеру її участі у міжнародній торгівлі, зокрема від здатності формувати позитивний торговельний баланс через розвиток експорту готової продукції та використання торговельно-посередницьких механізмів. Такий підхід дозволяє зробити висновок, що міжнародна торгівля безпосередньо впливає на економічну безпеку держави, а отже, потребує належного міжнародно-правового захисту національних інтересів у межах міжнародних торговельних інституцій.

В. Є. Новицький [8, с. 10] обґрунтовує комплексний характер міжнародної економічної діяльності, наголошуючи, що вона охоплює не лише транскордонні комерційні операції суб'єктів господарювання, спрямовані на отримання прибутку, а й регулятивні дії держав та міжнародних організацій, метою яких є формування належних умов функціонування світового господарства. У такому підході міжнародна торгівля постає не лише як сфера при-

ватноправових відносин, а як об'єкт публічно-правового впливу, що безпосередньо пов'язує економічні процеси з нормами міжнародного торгового права, міжнародними угодами та інституційними механізмами регулювання.

С. В. Бестужева [8, с. 10] визначає міжнародну економічну діяльність як систему взаємопов'язаних економічних відносин між національними та іноземними суб'єктами у сферах торгівлі, інвестицій, фінансів, валютно-кредитних та інноваційних процесів, які регулюються нормами внутрішнього права та міжнародними договорами. Такий підхід дозволяє розглядати міжнародне торгове право як нормативну основу, що забезпечує узгодженість національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями держави та визначає правові межі реалізації зовнішньоекономічної стратегії.

Т. В. Шталь, Ю. Б. Доброскок та О. О. Тищенко [8, с. 10] розглядають міжнародну економічну діяльність як цілеспрямований процес активних дій суб'єктів світового господарства, спрямованих на реалізацію власних економічних інтересів, досягнення економічної безпеки та задоволення суспільних потреб. У правовому вимірі такий підхід акцентує увагу на необхідності створення ефективних механізмів міжнародно-правового захисту економічних інтересів держав, зокрема через інститути міжнародного торгового права, механізми врегулювання спорів та застосування захисних торговельних заходів.

Рахман М. С., Сіладі К. Б. [46] трактують міжнародну економічну діяльність як системну сукупність господарських зв'язків між національними економіками та міжнародними організаціями, яка має власні закономірності розвитку та ґрунтується на використанні переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення ресурсів. Зазначений підхід підкреслює, що міжнародна торгівля як складова міжнародної економічної діяльності не може ефективно функціонувати без стабільного правового середовища, яке забезпечується нормами міжнародного торгового права та зобов'язаннями держав у межах міжнародних договорів.

У працях В. Г. Герасимчука та С. В. Войтка [56, с. 44] міжнародна економіка розглядається як самостійний напрям економічної теорії, предметом якого є транскордонні операції з товарами та послугами, рух фінансових потоків і факторів виробництва. Вчені наголошують на поділі міжнародної економіки на макро- та мікрорівні, що дозволяє аналізувати як загальні закономірності функціонування світового господарства, так і особливості руху окремих товарів і ресурсів на світових ринках. З юридичної точки зору це зумовлює потребу багаторівневого правового регулювання міжнародної торгівлі – як через універсальні міжнародні норми, так і через спеціальні угоди щодо окремих секторів і товарних ринків.

Подібний підхід розвивають Т. В. Шталь, В. О. Козуб, В. С. Артеменко, І. Г. Бубенець та С. В. Артеменко [56, с. 44], які розглядають міжнародну економіку як поєднання аналізу суб'єктів міжнародної взаємодії та моделей функціонування світового ринку. Розмежування міжнародної мікро- та макроекономіки дозволяє глибше осмислити правові аспекти регулювання міжнародної торгівлі як на рівні окремих товарних ринків, так і на рівні загальної торговельної політики держав і міжнародних організацій.

Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська [56, с. 45] пропонують розглядати міжнародну економіку у широкому значенні як теоретичну основу аналізу взаємозалежності сучасного світу, а у вузькому – як розділ економічної теорії, що досліджує взаємодію суб'єктів різної державної належності у сфері міжнародного обміну товарами, послугами та руху факторів виробництва. У правовому контексті такий підхід підкреслює необхідність формування комплексної системи міжнародно-правових норм, що регламентують торговельні відносини між державами та забезпечують стабільність світових ринків.

Ю. Г. Козак [56, с. 45], розвиваючи зазначену концепцію, наголошує на цілісному характері міжнародної економіки як системи світогосподарських зв'язків, у межах якої міжнародна мікроекономіка аналізує рух конкретних товарів і ресурсів, а міжнародна макроекономіка – взаємодію відкритих

національних економік у глобальному вимірі. Це дозволяє обґрунтувати висновок про те, що міжнародне торгове право повинно враховувати як особливості регулювання окремих товарних ринків, так і загальні принципи функціонування світової торговельної системи.

Узагальнення наукових підходів дозволяє зробити такий висновок, що міжнародна торгівля та міжнародна економічна діяльність мають комплексний характер і поєднують у собі економічний зміст і правову форму.

Проте, слід зауважити, що поняття «міжнародна торгівля» за своїм змістом є ширшим за категорію «зовнішньоекономічна діяльність», оскільки охоплює весь комплекс торговельно-економічних відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного економічного обігу, тоді як зовнішньоекономічна діяльність становить лише одну з форм практичної реалізації цих відносин на рівні конкретних суб'єктів господарювання. Відповідно до положень Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [40], під зовнішньоекономічною діяльністю розуміється діяльність українських та іноземних суб'єктів господарювання, а також окремих державних замовників у сфері оборонного замовлення у випадках, передбачених законодавством, що здійснюється на основі взаємних прав та обов'язків як на території України, так і за її межами. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність виступає інструментом участі суб'єктів національної економіки у міжнародній торгівлі, а її правове регулювання забезпечується нормами внутрішнього права у поєднанні з міжнародно-правовими зобов'язаннями держави [2].

Еволюційний розвиток міжнародної торгівлі доцільно розглядати як послідовний процес формування світового ринку та ускладнення механізмів правового й інституційного регулювання торговельних відносин між державами. Умовно можна виокремити декілька основних етапів становлення міжнародної торгівлі, кожен із яких характеризується специфічними економічними та правовими особливостями (рис. 1.1).

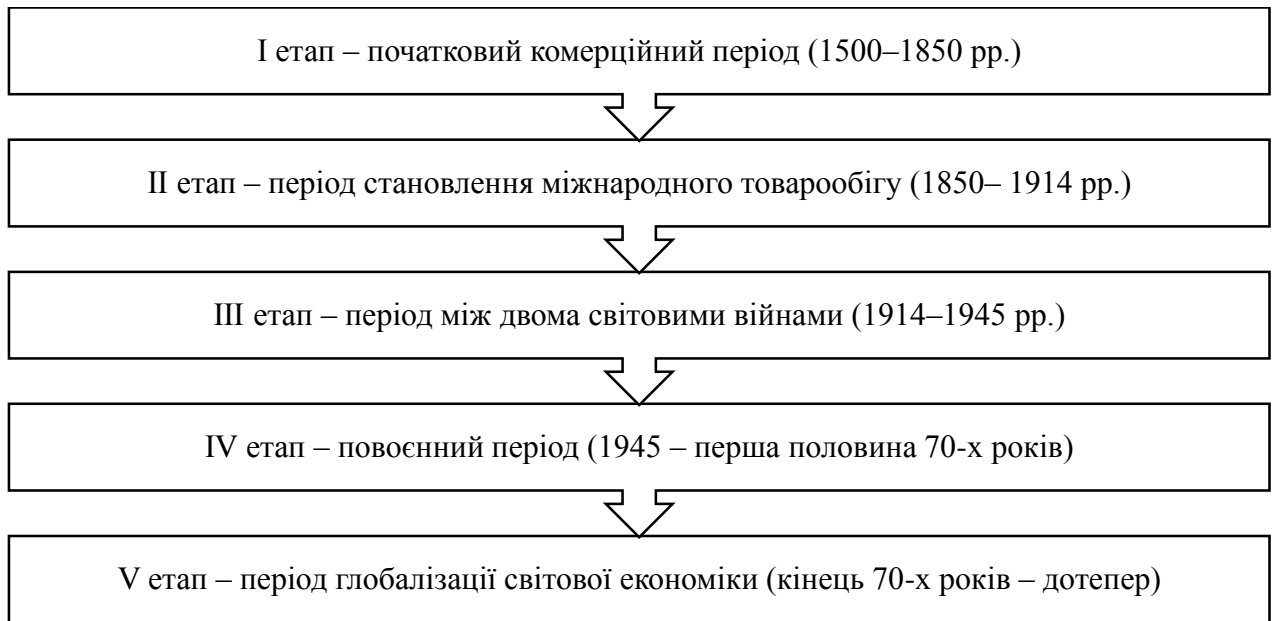

Рис. 1.1. Етапи розвитку міжнародної торгівлі

(складено автором за: [10; 28; 48])

Початковий етап, що охоплює період від кінця XVIII до першої половини XIX століття, пов'язаний із формуванням передумов світового ринку, розширенням колоніальної торгівлі та поступовим зростанням обсягів міждержавного товарообміну. На цьому етапі закладаються основи договірного регулювання торговельних відносин між окремими державами, формується практика укладення двосторонніх торговельних угод та митних домовленостей [28, с. 6].

Другий етап, який припадає на другу половину XIX століття – початок Першої світової війни, характеризується інтенсивним розвитком міжнародної торгівлі на тлі промислової революції та формування єдиного світового валютно-фінансового простору. У цей період активізується договірно-правове оформлення торговельних зв'язків, розширюється практика міжнародних торговельних договорів, а лібералізація торгівлі сприяє зростанню міждержавного товарообігу. Водночас початок Першої світової війни призвів до згорання ліберальних торговельних режимів та посилення протекціоністських заходів [10, с. 21].

Третій етап, що охоплює міжвоєнний період, позначений глибокими структурними трансформаціями світового господарства, виникненням нових політичних режимів у низці країн та першою глобальною фінансово-економічною кризою. У цей час відбувається переосмислення підходів до державного регулювання зовнішньої торгівлі, формуються моделі антикризового втручання держави в економіку, що зумовлює посилення ролі національних правових режимів у сфері торговельної політики [10, с. 23].

Післявоєнний етап середини ХХ століття характеризується динамічним зростанням світової економіки та істотним випереджальним зростанням обсягів міжнародної торгівлі порівняно з попередніми періодами. У цей час закладаються інституційні основи сучасної світової торговельної системи, зокрема створюються Бреттон-Вудські фінансові інституції, формується система багатосторонніх правил економічного співробітництва та розвиваються механізми міжнародного економічного регулювання. Це стало важливою передумовою для подальшої інституціоналізації міжнародного торгового права [48, с. 44].

Сучасний етап розвитку міжнародної торгівлі, який розпочався з 1970-х років ХХ століття, характеризується поглибленням глобалізаційних процесів, формуванням цілісної світової торговельної системи та посиленням взаємозалежності національних економік. Науково-технічний прогрес суттєво знизив витрати на транспортування товарів, переміщення капіталів, поширення технологій та мобільність робочої сили, що призвело до зростання інтенсивності міжнародного обміну. Водночас ускладнення світових торговельних процесів зумовило потребу в удосконаленні міжнародно-правових механізмів регулювання торгівлі, розвитку універсальних і регіональних торговельних режимів та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів [48, с. 51].

Для України зазначені етапи еволюції міжнародної торгівлі мають не лише історико-теоретичне, а й практичне значення, оскільки сучасна участь держави у світовій торговельній системі відбувається в умовах сформованих

міжнародних правових режимів, необхідності виконання міжнародних зобов'язань та адаптації внутрішнього правового порядку до норм міжнародного торгового права.

Після здобуття незалежності у 1991 році Україна взяла курс на формування самостійної зовнішньої політики, що стало ключовим чинником у забезпеченні її державного суверенітету, економічної безпеки та інтеграції до світового співтовариства. Згідно із Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010 р., із змінами) [34], зовнішньополітична діяльність України ґрунтується на принципах суверенітету, територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи інших держав, дотримання міжнародного права та співробітництва на взаємовигідних умовах.

Одним із пріоритетів зовнішньої політики визначено європейську інтеграцію, що передбачає імплементацію норм і стандартів Європейського Союзу, поглиблення співпраці у сферах торгівлі, енергетики, безпеки та екології. Важливою складовою є також розбудова відносин зі стратегічними партнерами – США, державами-членами НАТО, а також активізація зовнішньоекономічної політики в умовах глобальних викликів.

1.2. Основні принципи міжнародної торгівлі

Міжнародна торгівля як складова світових економічних відносин ґрунтується на системі загальноновизнаних принципів, які визначають правила поведінки держав у торговельно-економічній сфері.

Правове підґрунтя регулювання міжнародної торгівлі формується на основі системи загальних і спеціальних принципів міжнародного права, які відображені в низці універсальних міжнародно-правових актів. Йдеться, зокрема, про Статут Організації Об'єднаних Націй [51], рішення та декларації Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) 1964 року [58], положення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та правову систему Світової організації торгівлі [7], а також Хартію економічних прав і

обов'язків держав 1974 року [55]. У сукупності ці документи заклали нормативні орієнтири для формування справедливого, передбачуваного та стабільного міжнародного торговельного порядку.

Згідно з підходами, закріпленими в актах ООН, до загальних принципів міжнародної торгівлі належить насамперед визнання суверенної рівності держав, права народів на самовизначення та неприпустимості втручання у внутрішні справи інших країн. Ці засади означають, що кожна держава має право самостійно визначати напрями своєї торговельної та економічної політики, водночас поважаючи суверенні інтереси інших учасників міжнародних відносин. Реалізація цього принципу у сфері торгівлі покликана запобігати економічному тиску, нав'язуванню нерівноправних умов співпраці та використанню торгівлі як інструменту політичного домінування [3, с. 205].

Важливе місце посідає принцип недискримінації, який передбачає заборону будь-яких форм необґрунтованого нерівного ставлення між державами у сфері міжнародної торгівлі. У практичному вимірі він реалізується через забезпечення рівного доступу до ринків, недопущення преференцій окремим країнам без міжнародно-правових підстав, а також через дотримання режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Зазначений принцип сприяє формуванню конкурентного середовища та зменшенню протекціоністських практик, які спотворюють умови міжнародного обміну товарами й послугами [3, с. 205].

Окрему увагу в міжнародно-правових актах приділено положенню про те, що економічний розвиток і соціальний прогрес мають розглядатися як спільна мета міжнародного співробітництва. У цьому контексті міжнародна торгівля виступає не лише інструментом отримання економічних вигод, а й засобом зміцнення мирних відносин між державами, зниження рівня бідності, підвищення добробуту населення та подолання структурних диспропорцій у світовій економіці. Відтак торгівля повинна сприяти не

загостренню нерівності, а збалансованому розвитку світового господарства [3, с. 205].

Національна та міжнародна економічна політика, відповідно до принципів ООН, має бути орієнтована на раціональний міжнародний поділ праці з урахуванням потреб і інтересів як країн, що розвиваються, так і світової спільноти загалом. Це означає необхідність створення таких умов міжнародного обміну, за яких держави з нижчим рівнем економічного розвитку отримують реальні можливості інтегруватися у глобальні виробничі ланцюги, розвивати власний експортний потенціал і зменшувати залежність від сировинної спеціалізації [52].

Міжнародна торгівля повинна регулюватися такими правилами, які сприяють економічному зростанню та соціальному розвитку. У цьому контексті важливою є роль універсальних торговельних норм, спрямованих на забезпечення прозорості торговельної політики, передбачуваності правового режиму та ефективного механізму врегулювання торговельних спорів. Дотримання цих правил створює більш стабільне середовище для міжнародних економічних зв'язків та зменшує ризики торговельних конфліктів між державами.

Суттєвим принципом є також вимога взаємовигідності міжнародної торгівлі. Торговельні відносини мають будуватися на засадах балансу інтересів сторін і не повинні супроводжуватися діями, що завдають шкоди економічним інтересам інших держав. Це передбачає утримання від недобросовісної конкуренції, застосування економічного тиску, торговельних обмежень без належного правового обґрунтування, а також від практик, які можуть призводити до структурної деградації економік партнерів [52].

У документах ООН окремо наголошується на відповідальності розвинутих держав та регіональних економічних об'єднань за те, щоб їхні інтеграційні процеси не мали негативного впливу на торгівлю з третіми країнами, особливо з державами, що розвиваються. Такий підхід покликаний запобігти

торговельній ізоляції менш розвинених економік та збереженню їх доступу до зовнішніх ринків.

Міжнародна торгівля також має сприяти поглибленню економічної інтеграції між країнами, що розвиваються, та розвитку інших форм міждержавного економічного співробітництва. Це відповідає концепції «південь – південь», яка передбачає розширення торговельно-економічних зв'язків між державами з подібним рівнем розвитку з метою зміцнення їхньої позиції у глобальній економічній системі [52].

Важливою складовою міжнародного торговельного порядку є забезпечення належного рівня фінансової, технічної та економічної підтримки країн, що розвиваються, з боку міжнародних організацій і економічно розвинених держав. Така допомога має сприяти зміцненню їхнього експортного потенціалу, стабілізації платіжного балансу, модернізації виробничих потужностей і прискоренню темпів економічного зростання.

Крім того, у міжнародно-правових актах закріплено ідею про доцільність спрямування частини ресурсів, що вивільняються внаслідок процесів роззброєння, на потреби соціально-економічного розвитку країн, які потребують додаткової підтримки. У довгостроковій перспективі реалізація цього підходу має сприяти не лише економічному піднесенню окремих держав, а й зміцненню глобальної стабільності та безпеки [3, с. 206].

Центральним масивом уніфікованих норм, які визначають порядок застосування державами – членами Світової організації торгівлі заходів у сфері обігу товарів, є система правових положень, закріплених у Генеральній угоді з тарифів і торгівлі [7]. Саме в цьому міжнародно-правовому акті сформульовано фундаментальні засади функціонування світової торговельної системи, які забезпечують передбачуваність торговельних відносин, стабільність умов доступу на ринки та недопущення свавільного торговельного протекціонізму з боку держав.

Одним із базових є принцип свободи міжнародної торгівлі, який полягає у визнанні права держав вільно вступати у двосторонні та багатосторонні

торговельно-економічні відносини, приєднуватися до міжнародних організацій та брати участь у формуванні глобальної торговельної політики. Реалізація цього принципу передбачає не лише свободу укладення торговельних угод, а й обов'язок держав утримуватися від дій, що завдають шкоди законним торговельним інтересам інших учасників міжнародного обміну. У сучасних умовах принцип свободи торгівлі розглядається як інструмент розширення економічної взаємозалежності держав та зменшення ризиків торговельних конфліктів.

Важливим елементом системи принципів СОТ є принцип лібералізації торгівлі, який передбачає поступове усунення кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів, заборону необґрунтованих заборон і обмежень, а також зниження рівня митно-тарифного захисту. В межах цього принципу допускається застосування мит, податків і зборів, однак вони не повинні мати дискримінаційного чи приховано протекціоністського характеру. Крім того, лібералізація передбачає право держав на взаємне узгоджене зменшення ставок митних платежів у рамках багатосторонніх переговорів, що сприяє розширенню доступу товарів на національні ринки та посиленню конкуренції [60].

Принцип недискримінації є одним із наріжних каменів міжнародного торговельного права. Його зміст полягає у необхідності забезпечення рівних умов конкуренції для товарів незалежно від країни їх походження. Жодна держава не має права надавати переваги одним торговельним партнерам, створюючи при цьому гірші умови для інших, якщо такі відмінності не передбачені нормами міжнародного права. Реалізація принципу недискримінації спрямована на запобігання вибіркового застосування торговельних режимів і формуванню закритих ринків, що суперечить логіці відкритої світової економіки [60].

Ключовим механізмом забезпечення недискримінаційного режиму в рамках СОТ виступає принцип режиму найбільшого сприяння. Його сутність полягає в тому, що будь-які торговельні переваги, пільги або привілеї, надані

одній державі щодо митних ставок, податкових платежів, процедур імпорту та експорту чи порядку справляння зборів, автоматично поширюються на всі інші держави – члени СОТ. Таким чином, унеможлиблюється встановлення «вибіркових» торговельних привілеїв, що забезпечує єдність правового режиму доступу до ринків та рівність учасників світової торгівлі [60].

Не менш важливим є принцип національного режиму, відповідно до якого імпортовані товари та послуги після перетину митного кордону повинні користуватися таким самим правовим режимом, як і аналогічні національні продукти. Зазначений принцип забороняє встановлення внутрішніх податків, зборів або регуляторних вимог, які ставлять іноземні товари у гірше становище порівняно з вітчизняними. У ширшому контексті національний режим спрямований на усунення прихованої дискримінації у сфері внутрішнього регулювання ринків товарів, послуг та руху капіталу.

Окреме значення для держав – членів СОТ, у тому числі для України, має принцип взаємності. Його зміст полягає в тому, що отримання доступу до зовнішніх ринків та торговельних преференцій супроводжується взяттям на себе певних міжнародно-правових зобов'язань щодо відкриття власного ринку, дотримання правил конкуренції та прозорості торговельної політики. Відтак участь у СОТ означає не лише отримання переваг, а й необхідність дотримання узгоджених правил, відступ від яких може мати негативні економічні та правові наслідки для держави, включно із застосуванням заходів у межах механізму врегулювання спорів СОТ. Принцип взаємності забезпечує стабільне та передбачуване міжнародне торговельне середовище. Він спонукає держави проводити економічні реформи та підвищувати ефективність національних ринків. Дотримання цього принципу зміцнює довіру партнерів і відкриває додаткові можливості для інвестицій та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Таблиця 1.1

Класифікація інструментів регулювання міжнародної торгівлі

Група інструментів	Назва інструменту	Сутність та правове призначення
Багатосторонні	Світова організація торгівлі (СОТ)	Глобальний інституційний механізм регулювання торгівлі товарами й послугами на основі уніфікованих правил, що забезпечують прозорість торговельної політики, передбачуваність доступу до ринків та механізм врегулювання торговельних спорів між державами
	Міжнародна організація праці (МОП)	Міжнародний інституційний механізм встановлення мінімальних соціально-трудоових стандартів через систему конвенцій і рекомендацій
	Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)	Міжнародно-правова платформа гармонізації охорони прав інтелектуальної власності, що забезпечує захист авторських, патентних і суміжних прав у транскордонному обігу
Двосторонні / регіональні	Угоди про вільну торгівлю	Міждержавні договори, спрямовані на усунення або зменшення тарифних і нетарифних бар'єрів, розширення доступу товарів і послуг на ринки партнерів
Регуляторні	Тарифні інструменти	Система митних платежів, що застосовується до імпортованих товарів з метою захисту національних виробників або наповнення бюджету
	Нетарифні заходи	Сукупність адміністративних, технічних та санітарно-фітосанітарних вимог, які регулюють допуск товарів на внутрішній ринок

Складено автором за: [23, с. 33-34]

Систематизація інструментів регулювання міжнародної торгівлі свідчить про багаторівневий характер правового впливу на торговельні відносини. Багатосторонні інституції формують загальні «правила гри» у світовій торгівлі, забезпечуючи уніфіковані стандарти доступу на ринки, захист прав учасників торговельних відносин та врегулювання спорів. Для України це має принципове значення, оскільки дозволяє використовувати міжнародно-

правові механізми захисту власних економічних інтересів у разі застосування дискримінаційних заходів з боку торговельних партнерів.

Двосторонні та регіональні торговельні угоди, своєю чергою, забезпечують гнучкіші механізми економічної інтеграції, дозволяючи державам формувати спеціальні режими доступу на ринки з урахуванням стратегічних економічних інтересів. Для України такі угоди є важливим інструментом переорієнтації експорту, зменшення залежності від окремих ринків та поступової інтеграції у глобальні виробничі ланцюги.

Окрему роль відіграють тарифні та нетарифні заходи як інструменти державного впливу на зовнішню торгівлю. Хоча тарифні обмеження поступово зменшуються в межах лібералізації торгівлі, нетарифні механізми набувають дедалі більшого значення, оскільки дозволяють регулювати якість, безпеку та екологічні характеристики товарів. Для України це означає необхідність гармонізації національних стандартів із міжнародними нормами, що є ключовою передумовою підвищення конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках.

Отже, зазначені принципи формують нормативний фундамент сучасної системи міжнародної торгівлі. Їх імплементація в національне законодавство України сприяє інтеграції держави до глобальної торговельної системи, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної економіки та зміцненню правових механізмів захисту національних інтересів на міжнародному рівні.

1.3. Законодавство України щодо міжнародної торгівлі: внутрішні реформи та адаптація до міжнародних стандартів

Законодавство України у сфері міжнародної торгівлі є складним та динамічним комплексом правових актів, які регулюють торговельні відносини з іноземними державами, визначають правила доступу на зовнішні ринки, гарантують захист національного товаровиробника та створюють умови для інтеграції української економіки у світову систему торгівлі. Основними ці-

лями цього законодавства є забезпечення ефективної участі України у глобальних та регіональних торговельних угодах, адаптація національних правил до міжнародних стандартів, стимулювання експорту та створення передбачуваного й прозорого правового середовища для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Одним із базових законодавчих актів, що визначають загальні засади зовнішньоекономічної діяльності, є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [40]. Цей закон встановлює загальні принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності, визначає її учасників, форми та умови здійснення операцій із товарами, послугами, інвестиціями та інтелектуальною власністю. Аналіз цього акта показує, що він закладає універсальні засади, які пов'язують національне законодавство з міжнародним правом, зокрема принципи свободи господарської діяльності, рівних умов доступу до світових ринків та захисту іноземних інвестицій. Проте, у зв'язку з розвитком міжнародної торгівлі, змінами в зовнішньоекономічних відносинах та підписанням численних міжнародних угод, положення цього закону зазнавали значних уточнень і доповнень, що сприяло їхній гармонізації з нормами Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського Союзу (ЄС).

Сучасна система норм міжнародної торгівлі в Україні тісно пов'язана з членством країни в Світовій організації торгівлі, яке було підписано 16.11.2008 після тривалого переговорного процесу. Членство в СОТ зобов'язує Україну дотримуватися широкого кола міжнародних торговельних стандартів, включаючи правила недискримінації, прозорості регулювання, гармонізації технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних та фітосанітарних заходів. Відповідно до цих стандартів, Україна внесла відповідні зміни до національного законодавства з метою усунення дискримінаційних норм, упорядкування системи тарифів і нетарифних обмежень, а також впровадження прозорого механізму антимонопольного регулювання у зовнішній торгівлі [21].

Значну роль у формуванні сучасного законодавства відіграє Митний кодекс України, який визначає правові, організаційні та економічні основи

митної справи, порядок здійснення митного контролю та оформлення товарів, механізми визначення митної вартості, класифікації товарів згідно з Гармонізованою системою опису та кодування товарів (HS). Аналіз положень Митного кодексу свідчить про суттєвий поступ у напрямі гармонізації митних процедур з нормами СОТ, угодою про спільні митні процедури та положеннями Угоди про спрощення процедур торгівлі (ASP). Зокрема, запровадження електронного декларування та електронного документообігу дозволяє скоротити адміністративні бар'єри та пришвидшити обіг товарів через кордон, що повністю відповідає міжнародним стандартам прозорості та ефективності митного адміністрування [25].

Важливою складовою адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів стала імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, підписаної 27.06.2014 та поетапно впровадженої у повному обсязі протягом наступних років. Ця угода містить широкий блок положень, спрямованих на створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA), що передбачає лібералізацію торгівлі товарами та послугами, узгодження митних і санітарно-фітосанітарних правил, технічних регламентів та стандартів.

Основна мета DCFTA полягає у забезпеченні поступового включення України до європейського ринку та глибокої інтеграції української економіки з європейською. Зокрема, угода встановлює зниження чи повне зняття тарифів на більшість товарів та послуг між Україною та ЄС, а також стандартизацію технічних та санітарних норм.

Законодавча база Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA) між Україною та ЄС складається з різноманітних нормативно-правових актів. Тексти Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та порядок її виконання. У DCFTA входить ряд детальних угод та протоколів, які розкривають деталі регулювання торгівлі товарами та послугами, інвестицій, права власності, інтелектуальної власності, державних закупівель, конкуренції, стандартів та технічних бар'єрів тощо. Нормативно-правові акти ЄС та їх

членів, які безпосередньо стосуються DCFTA. Наприклад, Регламент ЄС щодо вивезення продукції харчової та тваринницької продукції з України [22].

Законодавчу базу Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі Україна втілила у національне законодавство, зокрема, ухвалила Закон України «Про державні закупівлі», який відповідає положенням Угоди про захист прав учасників процедур закупівель, встановлення правил та процедур закупівель, а також умови допуску до них учасників [32].

Основні пункти Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (DCFTA) між Україною та ЄС включають такі елементи [22]:

- Зниження митних тарифів: угода передбачає поступове зниження митних тарифів на ввезення товарів між Україною та ЄС протягом певного періоду години.
- Технічні бар'єри: угода містить положення, що стосуються технічних бар'єрів у торгівлі, які передбачають співпрацю між Україною та ЄС щодо стандартів та вимог до якості товарів.
- Регулювання у сфері послуг: угода відкриває ринок послуг між Україною та ЄС, зокрема у сфері фінансів, транспорту та телекомунікацій.
- Захист прав інтелектуальної власності: угода містить положення щодо захисту прав інтелектуальної власності, включаючи права на патенти, авторські права та товарні знаки.
- Правила походження: угода містить правила проходження товарів, які визначають, які товари можуть бути ввезені в ЄС з України зі зниженими митними тарифами.
- Доступ до закупівель: угода передбачає відкритість ринку закупівель між Україною та ЄС, що дозволяє українським компаніям брати участь у тендерах на постачання товарів та послуг до країн ЄС.
- Створення сприятливих умов для інвестування: угода передбачає створення сприятливих умов для інвестування між Україною та ЄС, включаючи захист інвестицій та підтримку технічної співпраці. Це дозволить Украї-

ні здійснювати модернізацію технічних стандартів та забезпечити відповідність європейським стандартам, що зробить український експорт більш конкурентоспроможним на європейському ринку.

- конкурентоспроможності регіонів у межах глобального ринку.

Україна здійснила значну роботу з приведення національних стандартів технічного регулювання у відповідність до гармонізованих стандартів ЄС, зокрема у сферах маркування продукції, безпеки товарів широкого споживання, вимог до продукції сільського господарства та харчових продуктів. Це дозволило українським товарам краще відповідати вимогам зовнішніх ринків і зменшити торговельні бар'єри.

У контексті митного регулювання невід'ємною частиною стало впровадження Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі, ратифікованої Верховною Радою України. Ця угода спрямована на стандартизацію митних процедур, підвищення їхньої прозорості та зниження адміністративних витрат учасників зовнішньоекономічної діяльності. Українське законодавство передбачає відповідні норми щодо використання ризико-орієнтованого підходу до митного контролю, обов'язкового оприлюднення нормативних актів органів доходів і зборів, а також процедур оскарження митних рішень. Такий підхід є прямою адаптацією до міжнародних стандартів СОТ і сприяє підвищенню передбачуваності у відносинах між бізнесом і державою [53].

Окрему увагу в правовому регулюванні міжнародної торгівлі займає питання технічного регулювання та стандартизації, що інтегрується через численні міжнародні договори та угоди. Зокрема, Закон України «Про технічне регулювання та оцінку відповідності» [43] визначає правові основи розроблення та застосування технічних регламентів, процедур оцінки відповідності продукції, що імпортується чи виробляється в Україні. Цей закон побудовано на принципах гармонізації з міжнародними стандартами ISO, ІЕС та технічними регламентами ЄС. Його аналіз вказує на поступове формування національної системи, що базується на ризико-орієнтованому підході, взаємному визнанні сертифікатів відповідності та співпраці з міжнародними орга-

нізаціями. Завдяки цьому українські виробники та імпортери можуть розраховувати на більш уніфіковані вимоги до якості та безпеки продукції, що ви- ставляється на зовнішніх ринках.

Не можна оминати увагою й законодавство, що регулює інвестиційну складову зовнішньоекономічної діяльності, зокрема Закон України «Про режим іноземного інвестування» [42]. Він гарантує іноземним інвесторам рівні умови з національними суб'єктами господарювання, захист від дискримінації, можливість виведення капіталу та прибутків, що є важливим для створення сприятливого інвестиційного клімату. В умовах міжнародної торгівлі інвестиційні потоки тісно пов'язані з експортно-імпортними операціями, тому впровадження прозорих та стабільних правил інвестування сприяє залученню капіталу, розвитку експортного потенціалу та модернізації виробництва відповідно до міжнародних стандартів.

Важливе місце в системі правового регулювання міжнародної торгівлі України посідає Закон України «Про міжнародні договори України» [41], який визначає порядок укладення, виконання та денонсації міжнародних договорів держави. Цей нормативний акт має фундаментальне значення для формування торговельної політики України, оскільки саме через міжнародні договори держава бере на себе зобов'язання у сфері тарифного та нетарифного регулювання, технічних стандартів, доступу до ринків і захисту інвестицій. Закон закріплює принцип пріоритету міжнародного договору над нормами національного законодавства у разі колізії, що є ключовим елементом адаптації української правової системи до норм міжнародного торговельного права. Це положення забезпечує імплементацію угод Світової організації торгівлі, Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та інших багатосторонніх і двосторонніх торговельних домовленостей, створюючи стабільне правове середовище для учасників зовнішньоекономічної діяльності.

У контексті захисту внутрішнього ринку від недобросовісної міжнародної конкуренції особливу роль відіграє Закон України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [38]. Цей закон визна-

час правові та організаційні засади проведення антидемпінгових розслідувань і застосування відповідних заходів у разі ввезення товарів за цінами, нижчими за нормальну вартість, що завдає шкоди національному виробнику. Його норми побудовані з урахуванням положень Антидемпінгової угоди СОТ, що свідчить про пряму адаптацію українського законодавства до міжнародних стандартів. Закон встановлює чіткі процедури ініціювання, проведення та завершення розслідувань, забезпечуючи баланс між захистом національних економічних інтересів і дотриманням принципів прозорості та недискримінації у міжнародній торгівлі. Практичне застосування цього акта дозволяє Україні використовувати легітимні інструменти торговельного захисту, не порушуючи міжнародних зобов'язань.

Доповненням до системи захисних механізмів є Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [35], який регламентує можливість запровадження тимчасових обмежувальних заходів у разі різкого зростання імпорту, що завдає або загрожує завдати серйозної шкоди національним товаровиробникам. Цей закон імплементує положення Угоди СОТ про захисні заходи та забезпечує правову основу для використання інструментів торговельної політики в умовах кризових ситуацій. Аналіз цього нормативного акта свідчить про прагнення держави поєднати лібералізацію торгівлі з можливістю оперативного реагування на структурні дисбаланси внутрішнього ринку. Важливою рисою є процедурна чіткість і тимчасовий характер таких заходів, що відповідає міжнародній практиці та мінімізує ризики торговельних суперечок.

Значну роль у формуванні сприятливого середовища для міжнародної торгівлі відіграє Закон України «Про режим іноземного інвестування» [42], який визначає правові гарантії для іноземних інвесторів на території України. Цей акт безпосередньо пов'язаний із розвитком зовнішньоторговельних відносин, оскільки іноземні інвестиції сприяють модернізації виробництва, інтеграції українських підприємств у глобальні ланцюги створення доданої вартості та зростанню експортного потенціалу. Закон закріплює принцип націо-

нального режиму для іноземних інвесторів, гарантії захисту інвестицій та можливість репатріації прибутків, що відповідає загально визнаним міжнародним стандартам інвестиційного права. У поєднанні з міжнародними договорами про взаємний захист інвестицій цей закон створює правову основу для залучення капіталу в експортно орієнтовані галузі економіки.

Окремий аспект законодавчого регулювання міжнародної торгівлі становить транзитна функція України як важливої ланки міжнародних транспортних коридорів. У цьому контексті важливим є Закон України «Про транзит вантажів» [45], який визначає правові та організаційні засади переміщення вантажів через територію України. Закон спрямований на забезпечення свободи транзиту відповідно до принципів міжнародного торговельного права та положень Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Його норми гарантують недискримінаційний підхід до транзитних операцій, встановлюють вимоги до митного оформлення та відповідальність учасників перевезень. Адаптація цих положень до міжнародних стандартів сприяє підвищенню привабливості України як транзитної держави та інтеграції її транспортної інфраструктури у світову систему логістики.

Важливим елементом практичної реалізації митної політики у сфері міжнародної торгівлі є підзаконне регулювання, зокрема Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про митні декларації» [36]. Цей нормативний акт деталізує порядок заповнення, подання та використання митних декларацій, що є ключовим інструментом митного контролю та статистичного обліку зовнішньоторговельних операцій. Положення постанови гармонізовані з міжнародними стандартами митного адміністрування, зокрема з рекомендаціями Всесвітньої митної організації та нормами Митного кодексу України. Запровадження електронних форм декларування та уніфікованих підходів до оформлення документів сприяє спрощенню процедур торгівлі, зниженню адміністративного навантаження на бізнес і підвищенню прозорості митних процесів.

Узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що правова база України щодо міжнародної торгівлі сьогодні являє собою гнучку та адаптовану до вимог міжнародних стандартів систему, яка забезпечує як гармонізацію національного законодавства з нормами СОТ і ЄС, так і реалізацію національних інтересів у сфері економічного розвитку. Незважаючи на значні зусилля щодо оновлення нормативної бази, процес адаптації триває: він включає подальше удосконалення митних процедур, технічних регламентів, механізмів захисту від недобросовісної конкуренції та розвиток інституційної спроможності державних органів у сфері торговельної політики. Це важливо не лише для підтримки зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальної конкуренції, але й для інтеграції України у світову економіку на засадах відкритості, передбачуваності та взаємної вигоди.

Висновки до розділу

У першому розділі було розглянуто теоретичні та правові основи міжнародного торгового права як важливої складової системи міжнародних економічних відносин. З'ясовано, що міжнародне торгове право відіграє ключову роль у регулюванні торговельних процесів між державами, забезпечуючи стабільність, передбачуваність і узгодженість зовнішньоторговельної діяльності в умовах глобалізації.

Проаналізовано нормативно-правову базу України у сфері міжнародної торгівлі та її відповідність міжнародним і європейським стандартам. Виявлено, що процес адаптації національного законодавства до норм міжнародного торгового права супроводжується певними труднощами, зумовленими як внутрішніми структурними проблемами, так і зовнішніми економічними та геополітичними чинниками.

Окрему увагу приділено розгляду базових принципів міжнародного торгового права, зокрема принципів недискримінації, найбільшого сприяння, національного режиму та прозорості. З'ясовано, що дотримання зазначених

принципів є необхідною умовою ефективного функціонування міжнародної торговельної системи та забезпечення рівних умов участі держав у світовій торгівлі. Визначено роль Світової організації торгівлі як провідної інституції, що координує міжнародні торговельні відносини та сприяє врегулюванню торговельних спорів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка ефективності механізмів захисту інтересів України у міжнародній торгівлі

Ефективність механізмів захисту інтересів України у міжнародній торгівлі має багатовимірний характер та оцінюється за рядом показників, які охоплюють відповідність національних торговельних правил міжнародним стандартам, практичну реалізацію торговельних заходів захисту, динаміку зовнішньоекономічного обміну та вплив цих заходів на конкурентоспроможність національних виробників. Значна частина засадничої оцінки України у цій сфері формується на основі аналізу механізмів, передбачених вітчизняним законодавством, імплементованих відповідно до зобов'язань у рамках Світової організації торгівлі (СОТ) та Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також практичної взаємодії з торговельними партнерами.

Однією з ключових міжнародних оцінок торговельної політики України є Огляд торговельної політики (*Trade Policy Review*) СОТ 2025 року, проведений у лютому 2025 р. на основі доповідей Секретаріату СОТ та уряду України й завершений коментарями головуючого органу. Під час рекомендаційної частини огляду делегації країн-членів відзначили значний прогрес України у реформуванні торговельної політики, у підтвердженні прихильності принципам багатосторонньої торгівлі, а також у реалізації реформ митних процедур та підвищенні прозорості торговельних норм. У доповіді зазначено, що Україна попри серйозні виклики, пов'язані з війною та пошкодженням інфраструктури, змогла адаптувати митні та нетарифні режими відповідно до міжнародних стандартів, що сприяло підтримці відкритої й передбачуваної торговельної політики. Водночас експерти

звернули увагу, що існують додаткові можливості для спрощення тарифної структури України й підвищення передбачуваності заходів торговельного захисту, що є важливим для більш ефективного використання інструментів захисту національної економіки у міжнародній торгівлі [61].

У звіті СОТ наголошується, що торговельна політика та практики України сприяли відновленню експорту, особливо в аграрному секторі, до рівнів, близьких до доповоєнних показників, попри серйозні виклики безпеки та логістики. Деякі делегації окремо зазначили важливість для глобальної продовольчої безпеки української ролі як провідного постачальника зернових і олійних культур, що особливо відзначалося у контексті підтримки країн, що розвиваються. При цьому в огляді також були підняті питання щодо подальшої гармонізації санітарних та фітосанітарних (SPS) процедур та технічних бар'єрів у торгівлі, а також необхідності підвищення макроекономічної передбачуваності [61].

Конкретні просторові виклики та приклади застосування торговельних захисних заходів свідчать про практичну можливість реалізації чинного законодавства України. У 2025 р. українські органи застосували антидемпінгові мита щодо низки імпортованих товарів, у тому числі й продукції з Китайської Народної Республіки та Туреччини, що виявлено через проведення розслідувань про демпінг. Для деяких товарних позицій встановлено різні рівні митних ставок (наприклад, загальні ставки для імпортової продукції з КНР сягали від ~87,8 % до 166,6 %, а для окремих виробників турецьких – від ~15,9 % до 34,7 %), що відображає як масштаби демпінгових практик, так і здатність українських органів захисту реагувати на конкретні випадки порушення добросовісної конкуренції. Такий приклад свідчить про відновлення реальної практики торговельного захисту за сучасних умов, коли вплив зовнішніх шоків потребує чітких і адаптованих механізмів [68].

Порівняльний аналіз також демонструє, що проблеми у забезпеченні захисту інтересів можуть виникати не лише всередині національної практики, але й у взаємодії з торговельними партнерами. Так, наприклад, у 2025 р.

торгівля між Україною та Європейським Союзом зазнала тимчасових збоїв, пов'язаних із закінченням військових преференцій ЄС щодо тарифів і квот на українські аграрні товари. Після тимчасового скасування мит і квот, що діяли у період після повномасштабної агресії, ЄС почав переговори про нові тарифні квоти, що призвело до певної невизначеності для українських експортерів. Зокрема, імпорт українського цукру до ЄС зростав до понад 500 000 тонн у сезоні 2023/24 року порівняно з дореволюційною нормою у ~20 000 тонн, що спричинило реакцію європейських фермерів і тиск на владу щодо введення обмежень. Цей приклад ілюструє, що навіть у контексті торговельної інтеграції механізми захисту інтересів можуть створювати як можливості, так і виклики, особливо коли мова йде про великий торговельний блок і великі потоки продукції [63].

Ще одним виміром оцінки ефективності є сприйняття відповідності зобов'язань СОТ щодо прозорості та співпраці. У заключних зауваженнях огляду зазначалося, що Україна своєчасно виконує вимоги щодо повідомлення торговельних заходів, приймає зобов'язання під митним та немитним регулюванням, схвалює участь у механізмах багатостороннього торговельного режиму (зокрема, у мультипартійному тимчасовому апеляційному механізмі), а також активно долучається до ініціатив щодо лібералізації торгівлі у сфері електронної комерції та підтримки малих і середніх підприємств. Це свідчить про зростання довіри до української торговельної політики у міжнародному співтоваристві та про прагнення підтримувати високу якість нормативно-правового середовища [68].

Разом із тим, оцінювання ефективності ще потребує конкретних кількісних показників впливу заходів торговельного захисту на динаміку експорту та імпорту. Дані за 2025 р. показують, що попри складну економічну ситуацію загальний товарообіг України продовжував демонструвати ознаки відновлення, хоча і з певними дисбалансами у торговельному балансі, що викликані, серед іншого, змінами у преференційних режимах та глобальних торговельних тенденціях. Це підтверджує, що механізми захисту не лише існу-

ють формально, але й функціонують у реальних умовах, хоча їхній вплив варіюється залежно від зовнішніх умов і політичних рішень партнерів.

У підсумках детального звіту Світової організації торгівлі WT/TPR/S/467 (Україна: звіт Секретаріату) міститься конкретна статистична інформація про застосування торговельних захисних заходів в Україні упродовж періоду, що передував 2023 р. Зокрема, у звіті зазначено, що на липень 2024 року Україна застосовувала 26 остаточних антидемпінгових заходів і один захід безпекового характеру (*safeguard*), не застосовуючи компенсаційних мит. Це кількісне зростання кількості антидемпінгових заходів порівняно з попереднім оглядом може розглядатися як ознака активнішого використання механізмів торговельного захисту для протидії недобросовісним імпортним практикам. Водночас Секретаріат WTO повідомляє, що сукупна вартість імпорту, на яку було накладено ці заходи, залишалася мінімальною, коливаючись між приблизно 0,04 % і 0,13 % загального обсягу товарного імпорту України в період із 2017 до 2023 року. Це означає, що хоча інструменти торговельного захисту доступні й застосовуються, їхній прямий вплив на загальні обсяги імпорту був обмеженим у структурі зовнішньоторговельного обсягу країни. Такі дані дозволяють зробити висновок, що механізми застосовувалися вибірково, здебільшого у випадках, де були підтверджені конкретні ознаки демпінгу або різкого зростання імпорту, але не впливали значно на загальний торговельний потік та не створювали структурних бар'єрів для більшої частини зовнішньої торгівлі [75].

Ця статистика має важливе значення для оцінки ефективності торговельного захисту України з кількох причин. По-перше, кількість застосованих антидемпінгових заходів зросла, що свідчить про здатність національних органів оперативно реагувати на виявлені випадки недобросовісної конкуренції на певних товарних ринках. Численні такі випадки торкалися металургійної продукції (зокрема, плоский прокат сталі), продукції хімічної промисловості та низки інших товарних позицій, де імпортні постачання могли завдати шкоди вітчизняним виробникам. Тому сам факт застосування заходів є

показником наявності діючих торговельних механізмів, здатних діяти навіть у контексті складних економічних умов, зокрема воєнної агресії проти України.

По-друге, низька частка імпорту, на яку ці заходи впливали, може свідчити не стільки про низьку необхідність захисних дій, скільки про те, що регулярні механізми захисної політики застосовувалися точково, не перетворюючись на системні обмежувальні бар'єри. Такий лімітований характер застосування дозволяє Україні дотримуватися принципів відкритої торгівлі та своїх зобов'язань у рамках СОТ, зокрема щодо недискримінації й прозорості, і разом з тим підтримувати конкурентоспроможність окремих галузей у разі підтвердженої шкоди від демпінгу або різкого імпортного тиску.

Разом із тим детальний аналіз конкретних рішень також демонструє реальні кейси застосування механізмів торговельного захисту, які не завжди були суто технічними. Наприклад, серед справ останніх років – рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі щодо імпорту плоского прокату з покриттям походженням із Китайської Народної Республіки, яке виявилось одним із найбільш резонансних антидемпінгових розслідувань у 2023 р. У цьому випадку комісія встановила остаточні антидемпінгові мита на рівні від приблизно 30,8 % до 48,1 % залежно від виробника, що відображало серйозність недобросовісних цінових практик та вимогу захисту національних виробників сталі. Такий випадок ілюструє, що українська система торговельного захисту здатна не лише формально застосовувати заходи, але й реагувати на складні торговельні порушення, навіть попри значні зовнішні виклики [75].

Водночас статистичні дані та практичні кейси свідчать про те, що ефективність захисних механізмів залежить не лише від їх наявності, а й від здатності державних органів збирати та аналізувати економічні докази, проводити комплексні розслідування та своєчасно застосовувати встановлені заходи. Така здатність є важливою умовою для того, щоб торговельний захист не залишався лише декларацією принципів, а ефективно діяв для

підтримки конкурентоспроможності національних товаровиробників у відповідності з міжнародними зобов'язаннями України.

Держава також здійснює значні зусилля для адаптації митних процедур і стандартів до міжнародної практики, що є важливим компонентом механізмів захисту інтересів при перетині кордону та доступі на зовнішні ринки. Впровадження європейських стандартів митного адміністрування, цифрових сервісів, а також розвиток системи «єдиного вікна» сприяють підвищенню прозорості, зниженню транзакційних витрат для експортерів та імпортерів, а також зменшенню простору для корупційних зловживань. За даними Державної митної служби України, у 2025 році була досягнута висока динаміка оформлення транзитних декларацій за спільними міжнародними процедурами, зокрема в рамках НТС (NCTS), що свідчить про збільшення ефективності митних процедур та їхньої адаптації до європейських стандартів.

У 2025 році система спільного транзиту (NCTS) продемонструвала відчутне розширення використання, що свідчить про ефективність митних реформ і цифровізації процедур. За даними Міністерства фінансів України, з січня по вересень 2025 року загальна кількість транзитних декларацій, оформлених через NCTS, досягла понад 95 000, тоді як за весь 2024 рік було оформлено понад 94 000 таких декларацій. Це означає, що нові декларації у 2025 році вже перевищили річний обсяг попереднього року, що свідчить про активне використання цифрового транзитного режиму бізнесом. Всього з 2022 року, відколи Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту, було подано понад 231 000 транзитних декларацій, що також підтверджує тривалу позитивну динаміку [65].

Конкретно за другий квартал 2025 року, згідно з повідомленнями Державної митної служби, було оформлено майже 34 000 транзитних декларацій через NCTS, що на 8 000 більше, ніж у першому кварталі 2025 року, і на 9 000 більше, ніж за аналогічний період 2024 року. Це свідчить про

стійке зростання використання системи «митного безвізу» та підвищення довіри бізнесу до електронних процедур спільного транзиту [47].

Ці дані дозволяють стверджувати, що міжнародна адаптація митних процедур через NCTS справді підвищує ефективність митного адміністрування, сприяє зростанню транзитних операцій і підтримує активний товарообіг із ключовими торговельними партнерами, зокрема з ЄС – що є важливою складовою механізмів захисту інтересів України в міжнародній торгівлі.

Особливу увагу в оцінці ефективності треба приділити адаптації торговельної політики України у рамках угоди з Європейським Союзом (DCFTA) для довгострокового та збалансованого доступу до європейського ринку. У жовтні 2020 року ЄС виділив 600 мільйонів євро на підтримку реформ в Україні. Ці кошти призначені для покращення економічного, соціального та політичного становища в країні, в тому числі на розвиток малого та середнього бізнесу, боротьбу з корупцією та підтримку судової реформи [54, с. 144].

У листопаді 2020 року Україна та ЄС підписали угоду про взаємне визнання результатів оцінки відповідності з метою забезпечення звільнення від додаткових випробувань технічних засобів та обміну товарами між Україною та країнами ЄС. Ця угода дозволить спростити процес сертифікації продукції, яку експортує Україна до країн ЄС, та зменшить витрати на цей процес для українських компаній [54, с. 146].

У квітні 2021 року ЄС та Україна підписали спільну декларацію про співпрацю у сфері відновлюваної енергетики. Угода містить широкий спектр питань, пов'язаних з розвитком відновлюваної енергетики, включаючи стимулювання інвестицій, сприяння дослідженням і розробкам, розвиток технологій та інфраструктури. Угода також містить конкретні цілі з питань підвищення енергоефективності, розвитку смарт-сіті та розширення використання відновлюваних джерел енергії [54, с. 148].

Крім того, в квітні 2021 року Україна та ЄС підписали Спільну декларацію про співпрацю в галузі зеленої економіки. У декларації містяться

зобов'язання з боку обох сторін щодо спільної роботи над зменшенням викидів парникових газів, використанням відновлюваних джерел енергії та розвитку зелених технологій.

Також в 2020-2021 роках продовжувалась підтримка ЄС для України в рамках реалізації Угоди про асоціацію, зокрема у питаннях реформування судової системи, боротьби з корупцією та забезпечення економічного розвитку. Загалом, економічне співробітництво між Україною та ЄС продовжує зміцнюватись та розвиватись у різних сферах. Крім того, посилилася співпраця у торгівлі, нових технологіях та інвестиціях, що допомагає інтегрувати українську економіку до європейського ринку. Спільна робота у сфері енергетики та охорони довкілля дозволяє Україні ефективніше використовувати ресурси та дотримуватися міжнародних стандартів. Також важливо розвивати освітні та соціальні програми, які допомагають оновлювати суспільство та готувати кваліфікованих спеціалістів для європейського ринку праці.

ПВЗВТ позитивно вплинула на динаміку двосторонньої торгівлі товарами між ЄС та Україною сприяв відновленню загальної торгівлі України після кризи 2014-2015 років. Зі вступом в силу ПВЗВТ обсяги торгівлі товарами між ЄС та Україною почали відновлюватися, і в 2021 р. торгівля товарами з ЄС досягла рекордних показників за весь час співпраці – \$55,7 млрд, що на 32,2% перевищує докризовий рівень 2013 року [41, с. 110].

Крім того, дефіцит торгівлі товарами з ЄС-27 також скоротився порівняно з докризовим періодом. Протягом 2016-2019 рр. дефіцит торгівлі з ЄС залишався в середньому 3,3 млрд дол., тоді як у 2013 р. він склав 9,7 млрд дол. Таке скорочення відбулося насамперед за рахунок розширення експорту товарів з України до ЄС. У 2021 році дефіцит торгівлі товарами з ЄС скоротився ще більше – до \$2,2 млрд [15; 18; 20; 30] (рис. 2.1).

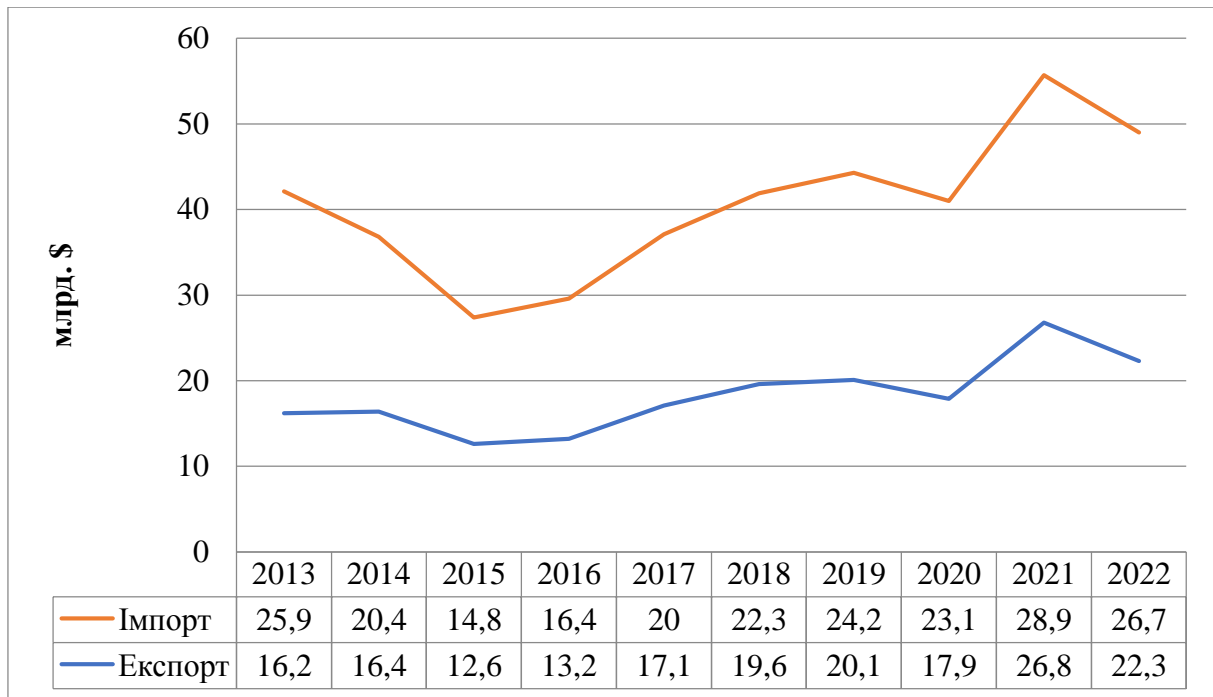

Рис. 2.1. Обсяги торгівлі

(складено автором за: [15; 18])

Із набуттям чинності ПВЗВТ зростання експорту товарів України до ЄС відновилося із середньорічним темпом зростання 14,8% протягом 2016-2019 років. Загалом експорт товарів до ЄС-27 збільшився на 59,1% (+7,5 мільярда доларів) у 2019 році порівняно з 2015 роком (до ПВЗВТ) і на 24% (+\$3,9 млрд) порівняно з докризовим 2013 роком. Імпорт товарів з ЄС також відновився стрімко – середньорічне зростання імпорту товарів в Україну з ЄС становило 16,1% протягом 2016-2019 років. Загалом у 2019 році імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 64,2% (+\$9,5 млрд) як порівняно з 2015 роком, але все ж був нижчим на 6,5% (-1,7 млрд дол. США) від докризового рівня 2013 року [15; 18; 20; 30].

У 2020 році через економічний спад і зниження попиту на тлі глобальної пандемії торгівля між Україною та ЄС відхилена. Експорт товарів України до ЄС впав на 10,9%, імпорт товарів з ЄС зменшилася на 4,9%. Натомість у 2021 році через різке зростання попиту та цін на світових ринках ЄС-Україна відновилися торгівля товарами як за експортними, так і за імпортними операціями, причому зростання експорту значно перевищило

темпи зростання імпорту. У 2021 році експорт товарів до ЄС зріс на 49,4% порівняно з попереднім роком і досяг 26,8 млрд дол., імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 25,2% і досяг 28,9 млрд дол. У порівнянні з 2013 роком експорт товарів до ЄС-27 перевищив докризовий рівень майже на 65,3% (+\$10,6 млрд) у 2021 році, а відповідне зростання імпорту товарів із ЄС-27 було значно меншим - на 11,7% (+\$3 млрд) [15; 18; 20; 30].

Під час ПВЗВТ Україна-ЄС темпи зростання експорту товарів з України до ЄС становили вище темпів зростання українського експорту до решти світу. Станом на 2021 рік експорт товарів до решти країн світу (без Росії) перевищила докризовий рівень 2013 р. на 21,1%, а до ЄС – на 65,3%. Імпорт товарів з інших країн світу (за винятком Росії), навпаки, був характеризується швидшим зростанням порівняно з імпортом з ЄС. Станом на 2021 рік імпорт товарів з решта країн світу (без Росії) перевищила докризовий рівень 2013 року на 40,9%, а з ЄС – на 11,7% [15; 18; 20; 30].

В результаті лібералізації доступу до ринку в рамках ПВЗВТ та переорієнтації торгівлі України, частка ЄС в експорті та імпорті товарів України значно зросла. Частка ЄС у загальному експорті товарів України в середньому становив 29,9% у 2013-2015 роках і 38,7% у 2019-2022 роках. Частка ЄС у загальному імпорті товарів в Україну становила в середньому 37% у 2013-2015 роках і 40,7% у 2019-2022 рр. [15; 18; 20; 30].

У рамках ПВЗВТ український експорт до ЄС став більш диверсифікованим і менш концентрований. У 2022 році порівняно з докризовим періодом 2013 року український експорт усіх товарних груп до ЄС спостерігається зростання. Водночас темпи зростання експорту тих сектори відрізнялися [15]:

- Метали та вироби з них (+1,95 мільярда доларів США, +44% у 2022 році порівняно з 2013 роком).
- Тваринні або рослинні жири та олії (зокрема, соняшникова олія) (+\$1,92 млрд, +434%).

- Машини, електрообладнання, апарати (електрокабельно-провідникова продукція, побутова техніка, тощо) (+1,31 мільярда доларів, +68%).
- Овочі та продукти тваринного походження (крупя, птиця, мед, яйця, молочні продукти, фрукти та горіхи тощо) (+\$1,11 млрд, +36%).
- Мінеральні продукти (залізна руда тощо) (+\$1,03 млрд, +36%).
- Деревина та вироби з деревини, папір (+\$0,95 млрд, +141%).
- Інші промислові товари, включаючи меблі, іграшки тощо (+0,84 мільярда доларів, +428%).
- Продукти харчування, напої, тютюн (+\$0,34 млрд, +47%).
- Пластмаси, гума та вироби з них (+\$0,33 млрд, +356%).
- Вироби з каменю, кераміки, скла (+\$0,27 млрд, +436%).
- Продукція хімічної промисловості (органіка, добрива) (+\$0,26 млрд, +38%).
- Товари легкої промисловості (+\$0,17 млрд, +22%).

У результаті частки цих галузей в експорті України до ЄС зросли (2022 р. порівняно з 2013 р.) [15]:

- Тваринні або рослинні жири та олії – з 2,7% у 2013 році до 8,8% у 2022 році.
- Деревина та вироби з деревини, папір – з 4,2% до 6,1%.
- Пластмаси, гума та вироби з них – від 0,6% до 1,6%.
- Інші промислові товари (меблі, іграшки тощо) – з 1,2% до 3,9%.
- Вироби з каменю, кераміки, скла – від 0,4% до 1,2%.
- Машини, електрообладнання, апарати - з 11,9% до 12,1%.

Водночас в експорті України до ЄС знизилася роль таких товарів:

- Металургійна продукція – з 27,2% у 2013 році до 23,7% у 2022 році.
- Мінеральні продукти – з 17,7% до 14,5%.
- Овочі та продукти тваринного походження – з 19,2% до 15,8%.
- Хімічна продукція – з 4,2% до 3,5%.
- Вироби легкої промисловості - від 5% до 3,7%.

У рамках ПВЗВТ важливість ринку ЄС для багатьох позицій експорту України зростає, а також зростає роль української продукції в загальних постачаннях до ЄС. ЄС є ключовим ринком призначення з часткою понад 75% для українського експорту меду, електрокабелів, товарів легкої промисловості, побутової техніки, спортивного обладнання, меблів та інше. Водночас Україна займає значну позицію в постачанні до ЄС соняшникової олії, зернових (кукурудза, ячмінь, пшениця), мед, чорні метали, казеїн, гігієнічні прокладки, оброблені томати, органічні продукти та більше.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС / ПВЗВТ скасувала більшість імпорتنих мит ЄС для України, полегшуючи українським компаніям і споживачам обмін товарами та супутніми послугами з компаніями та споживачами ЄС. За даними СОТ, 89% тарифних ліній ЄС стали безмитними для імпорту з України в 2014 році – близько 25% ліній ЄС вже були безмитними на основі ННС, і 64% були скасовані ЄС 23 квітня 2014 року (як автономні торговельні преференції (АТР) для України).

Відповідно до тарифних розкладів ПВЗВТ, процес лібералізації в рамках ПВЗВТ має бути завершено до 2023 року для ЄС і до 2026 року для України. До 2024 року загалом стане близько 95,8% тарифних ліній ЄС безмитно для товарів походженням з України.

Лібералізація тарифів у рамках ПВЗВТ значно зменшила тарифні бар'єри на ринку ЄС для більшості українських товарів. Українські товари отримали переваги доступу на ринок ЄС ринку порівняно з іншими країнами, які не мають угод про преференційну торгівлю з ЄС та на які поширюється імпорتنе мито режиму найбільшого сприяння (MFN). Проте станом на кінець 2022 року ряд чутливих товарів, які все ще залишаються захищеними імпортними тарифами ЄС і тарифними квотами (TRQ), такими як певні сільськогосподарська продукція, продукти харчування, транспортні засоби, добрива, електрообладнання.

У відповідь на незаконну анексію Російською Федерацією Криму та Севастополя у 2014 році, рішення Російської Федерації визнати непідконтро-

льні уряду території Донецької та Луганської областей незалежними утвореннями у лютому 2022 року, а також неспровоковане та необґрунтоване Російською Федерацією Після військової агресії проти України у 2022 році ЄС запровадив низку обмежувальних заходів у торгівлі.

З 2014 року ЄС заборонив імпорт товарів, що походять з Криму та Севастополя, а також інвестиції та низку безпосередньо пов'язаних з ними послуг. Подібні обмежувальні заходи були введені 23 лютого 2022 року щодо непідконтрольних уряду територій Донецької та Луганської областей.

ЄС ухвалив постанову, яка дозволяє тимчасово повну лібералізацію торгівлі та призупинення заходів захисту торгівлі на один рік. Ці заходи набули чинності 4 червня 2022 року та діятимуть до 5 червня 2023 року. Завдяки цим заходам ЄС суттєво підтримує економіку України.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що механізми захисту інтересів України у міжнародній торгівлі демонструють реальний прогрес у своїй адаптації до міжнародних стандартів, здатність реагувати на конкретні торговельні виклики, а також враховують потребу підтримки національного виробництва за умов глобальної конкуренції. Проте для досягнення повної ефективності цих механізмів важливо продовжувати глибоку інтеграцію з європейськими та світовими правилами, підвищувати прозорість і передбачуваність нормативної бази та розвивати інституційну спроможність державних органів, які здійснюють торговельне регулювання.

2.2. Вплив міжнародних санкцій та обмежень на український експорт та імпорт

Міжнародні санкції та торговельні обмеження, запроваджені після 2022 року у відповідь на повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, стали одним із ключових зовнішніх факторів трансформації зовнішньоторговельних потоків України. Їхній вплив має комплексний характер і проявляється як через прямі обмеження логістики, фінансових

розрахунків і доступу до ринків, так і через опосередковані структурні зміни у географії експорту та імпорту.

Після укладення Угоди про асоціацію з Європейським Союзом Україна взяла чіткий курс на лібералізацію торгівлі: було значно знижено митні тарифи на більшість товарів, гармонізовано стандарти з європейськими, а також спрощено митне регулювання. Членство у Світовій організації торгівлі (СОТ) також вимагає дотримання принципів відкритого ринку.

У результаті таких заходів українські підприємства отримали ширший доступ до зовнішніх ринків, зокрема до ринку ЄС, який наразі є основним торговельним партнером. Так, у 2024 році експорт до ЄС перевищив 59% загального експорту країни, що свідчить про поступову інтеграцію у світову економіку на засадах вільної торгівлі.

Проте війна, економічна нестабільність та руйнування логістики зумовили необхідність тимчасового повернення до протекціоністських механізмів. Це проявляється, зокрема, в:

- введенні антидемпінгових мит;
- експортному квотуванню сільськогосподарської продукції у періоди дефіциту;
- ліцензуванню стратегічних товарів;
- державному субсидуванню експортерів.

Аналіз зовнішньоторговельного обороту України з основними країнами-партнерами у період 2020–2024 років показує такі тенденції [14]:

– 2020 рік: Незважаючи на пандемію COVID-19, зовнішньоторговельний оборот знизився лише на 1,7% порівняно з 2019 роком і склав близько \$103,4 млрд. Основними факторами були глобальні логістичні обмеження та зменшення попиту на окремі категорії товарів.

– 2021 рік: Спостерігалось активне зростання зовнішньоторговельного обороту на 37%, який сягнув \$141,5 млрд. Це стало можливим завдяки відновленню світової економіки, високим цінам на сировинні товари (особливо руду, зерно, метал), а також поживленню експорту до ЄС та Азії.

– 2022 рік: Зовнішньоторговельний оборот товарів зменшився на 27% порівняно з попереднім роком – наслідок повномасштабної збройної агресії РФ проти України, яка призвела до блокування портів, руйнування інфраструктури та втрати частини експортного потенціалу.

– 2023 рік: Відбулося подальше зниження на 4%, що свідчило про тривалі труднощі в економіці, зокрема в логістиці, енергетичному секторі та виробництві, а також про уповільнене відновлення зовнішньої торгівлі.

– 2024 рік: Зафіксовано зростання зовнішньоторговельного обороту на 13%, який досяг \$112,3 млрд. Це свідчить про поступове відновлення експортно-імпоротної діяльності, адаптацію бізнесу до умов війни, розширення альтернативних торговельних шляхів (зокрема «Шлях солідарності» з ЄС) та державну підтримку експорту.

Незважаючи на глобальні економічні труднощі, спричинені пандемією COVID-19, країна змогла зберегти відносно стабільні обсяги експорту та імпорту (рис. 2.2)

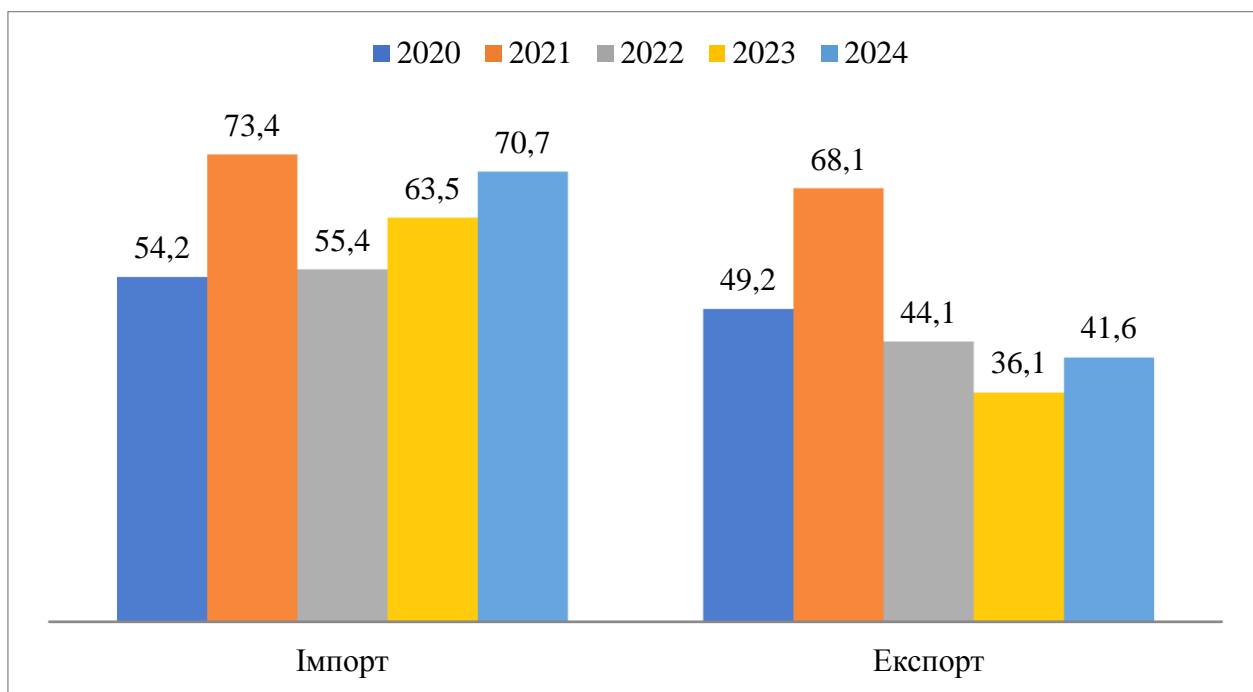

Рис. 2.2. Аналіз показників імпорту та експорту за 2020-2024 рр.

(складено автором за: [14; 69])

Обсяг експорту у 2020 склав 49,2 млрд доларів, у той час як імпорт досяг 54,2 млрд доларів, що призвело до негативного сальдо торговельного балансу на рівні 5 млрд доларів. Основними статтями експорту залишались чорні метали, зернові культури (передусім пшениця і кукурудза), а також жири та олії, зокрема соняшникова олія. Така структура експорту свідчила про збереження сировинного профілю української зовнішньої торгівлі [69].

У 2021 році зовнішньоекономічна діяльність України значно поживилася на тлі поступового відновлення світової економіки. Загальний обсяг зовнішньоторговельного обороту збільшився до 141,5 млрд доларів, що стало суттєвим приростом порівняно з попереднім роком. Експорт зріс на 38,3% і досяг 68,1 млрд доларів, тоді як імпорт зріс на 35,4%, становивши 73,4 млрд доларів. Негативне сальдо торгівлі залишилося на рівні 5,3 млрд доларів. Основними факторами зростання експорту стали високі світові ціни на металургійну та аграрну продукцію, а також рекордні врожаї зернових. Водночас зростання імпорту пояснювалося підвищеним попитом на енергоносії, легкові автомобілі та промислове обладнання. Таким чином, 2021 рік засвідчив активізацію зовнішньоторговельної діяльності та розширення експортного потенціалу країни в умовах поступової стабілізації глобального економічного середовища [69].

У 2022 році зовнішньоторговельний оборот України становив 99,5 млрд дол. США, з яких експорт – 44,1 млрд дол. США, імпорт - 55,4 млрд дол. США. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі склало - 11,3 млрд дол. США, що свідчить про зростання залежності економіки від імпортних поставок в умовах воєнної економіки [70].

У 2023 році відбулося подальше погіршення зовнішньоторговельних показників. Експорт скоротився до 36,1 млрд дол. США (-18,1 % порівняно з 2022 роком), що зумовлено руйнуванням виробничих потужностей, блокадою морських портів, логістичними обмеженнями та зниженням обсягів промислового виробництва. Водночас імпорт зріс до 63,5 млрд дол. США (+14,6 %), що обумовлено зростанням потреби у паливно-енергетичних

ресурсах, техніці, обладнанні, товарах критичного імпорту та продукції військово-технічного призначення. Негативне сальдо зросло до $-27,4$ млрд дол. США, що істотно погіршило параметри платіжного балансу.

У 2024 році спостерігається часткова стабілізація зовнішньоторговельної діяльності. Експорт зріс до $41,6$ млрд дол. США ($+13,4\%$), що пояснюється адаптацією українських експортерів до воєнних умов, диверсифікацією логістичних маршрутів, активізацією торгівлі з країнами ЄС, а також частковим відновленням виробничих потужностей у відносно безпечних регіонах. Імпорт водночас збільшився до $70,7$ млрд дол. США ($+11\%$), що зберігає тенденцію до розширення дефіциту торговельного балансу ($-29,1$ млрд дол. США) [70].

Таблиця 2.1

Динаміка показників зовнішньої торгівлі України у 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024
Експорт, млрд дол. США	44,1	36,1	41,6
Імпорт, млрд дол. США	55,4	63,5	70,7
Зовнішньоторговельний оборот, млрд дол. США	99,5	99,6	112,3
Сальдо, млрд дол. США	$-11,3$	$-27,4$	$-29,1$

Складено автором за: [16; 70]

Отримані дані свідчать про формування стійкої тенденції до поглиблення імпортозалежності економіки України в умовах війни, що створює додаткові ризики для валютної стабільності та фінансової безпеки держави.

Експортна діяльність України у 2024 році залишалася одним із ключових чинників підтримки макроекономічної стабільності в умовах воєнної економіки та структурних трансформацій зовнішньоторговельних потоків. Стратегічне географічне розташування держави, значний аграрно-сировинний потенціал, наявність виробничих потужностей у металургії та

машинобудуванні зумовили збереження ролі України як важливого постачальника продукції на ринки Європи, Азії та Близького Сходу. У структурі експорту домінували товари з відносно низьким рівнем доданої вартості, що відображає сировинну спрямованість української моделі зовнішньої торгівлі та обмежений рівень глибокої переробки продукції.

У 2024 році загальний обсяг експорту України перевищив 41,6 млрд дол. США, при цьому понад половину експортних надходжень забезпечували агропродовольчі товари та продукція металургійного комплексу. Провідні позиції займали зернові культури, жири та олії рослинного походження, олійні культури, чорні метали та залізорудна сировина. Така структура експорту підтверджує збереження аграрно-ресурсної спеціалізації України на світовому ринку та водночас вказує на обмежений розвиток високотехнологічного експорту.

Таблиця 2.2

**Товарна структура експорту України у 2024 році
(топ-10 товарних груп)**

Товарна група	Код HS	Обсяг експорту, млрд дол. США	Частка в експорті, %
Зернові культури	10	9,42	23,31
Жири та олії тваринного або рослинного походження	15	5,75	14,25
Олійні культури та плоди	12	3,36	8,31
Чавун і сталь	72	3,09	7,66
Руди, шлак і зола	26	2,94	7,28
Електричні машини та обладнання	85	1,53	3,81
Готові корми для тварин	23	1,48	3,66
Деревина та вироби з деревини	44	1,43	3,56
М'ясо та їстівні субпродукти	02	1,05	2,61
Вироби із заліза або сталі	73	0,94	2,34

Складено автором за: [73]

Аналіз товарної структури експорту свідчить про домінування аграрного сектору, який формував понад 46 % валютних надходжень. Найбільшу частку займали зернові культури, експорт яких перевищив 9,4 млрд дол. США. Високі позиції також зберігали продукти переробки олійних культур, передусім соняшникова олія, що підтверджує конкурентоспроможність України на світовому ринку рослинних жирів. Водночас частка продукції з високою доданою вартістю залишалася відносно низькою. Експорт електричних машин та обладнання становив лише 3,8 % загального обсягу, що свідчить про обмежений рівень індустріалізації та недостатній розвиток високотехнологічних виробництв.

Географічна структура експорту України у 2024 році характеризувалася виразною європейською орієнтацією. Частка країн Європейського Союзу у загальному експорті перевищила 59 %, що зумовлено поглибленням торговельно-економічної інтеграції України з ЄС у межах Угоди про асоціацію, лібералізацією торговельних режимів та переорієнтацією логістичних маршрутів унаслідок блокування традиційних чорноморських шляхів у попередні періоди війни.

Таблиця 2.3

**Основні торговельні партнери України
за обсягами експорту у 2024 р.**

Країна	Обсяг експорту, млрд дол. США	Частка в загальному експорті, %
Польща	4,39	10,9
Іспанія	2,86	7,1
Німеччина	2,53	6,3
Китай	2,39	5,9
Туреччина	2,20	5,5
Нідерланди	1,97	4,9
Італія	1,91	4,7
Румунія	1,69	4,2
Єгипет	1,63	4,0
Болгарія	1,13	2,8

Складено автором за: [27,73]

Найбільшим торговельним партнером України у 2024 році залишалася Польща, на яку припадало понад 10 % усього експорту. Високі обсяги експорту до Іспанії та Німеччини пояснюються стабільним попитом на агропродовольчу продукцію та сировину для металургійної і харчової промисловості. Значущими залишалися поставки до Китаю та Туреччини, що свідчить про збереження присутності України на азійських ринках попри ускладнення логістики. Водночас експорт до Російської Федерації у 2024 році скоротився до 492,8 млн дол. США, що на 81,8 % менше порівняно з 2023 роком, що є прямим наслідком розриву економічних зв'язків у контексті збройної агресії РФ проти України.

Структурний аналіз експорту України у 2024 році дозволяє зробити висновок про збереження сировинної спрямованості зовнішньої торгівлі, домінування аграрної продукції та низьку частку товарів з високою доданою вартістю. Така модель експорту забезпечує короткострокові валютні надходження, однак не створює достатніх передумов для стійкого економічного зростання та підвищення технологічного рівня національної економіки. В умовах післявоєнного відновлення ключовим завданням державної зовнішньоторговельної політики має стати стимулювання експорту продукції глибокої переробки, розвиток машинобудування, електротехнічної та хімічної промисловості, а також подальша диверсифікація ринків збуту з одночасним зменшенням залежності від сировинного експорту.

Імпортна діяльність України у 2022–2024 роках характеризувалася значними коливаннями, які були зумовлені як економічними, так і політичними факторами, зокрема повномасштабним вторгненням Російської Федерації у 2022 році. Загальний обсяг імпорту у 2022 році становив 55,4 млрд доларів США, що вказувало на стабільну, але в умовах воєнного конфлікту вже обмежену зовнішньоторговельну діяльність країни. У 2023 році спостерігалось зростання імпорту до 63,5 млрд доларів США, що становило приріст 14,6% порівняно з попереднім роком. Це відображало потребу у відновленні промислових потужностей, постачанні критично важливих товарів та адапта-

ції економіки до нових умов. У 2024 році імпорт продовжив збільшуватися і досяг 70,8 млрд доларів США, що на 11,5% більше, ніж у 2023 році, демонструючи стабілізацію зовнішньоекономічної діяльності та посилений попит на машини, обладнання, транспортні засоби та продукцію хімічної промисловості.

Таблиця 2.4

Динаміка загального імпорту України у 2022–2024 роках

Рік	Загальний імпорт, млрд дол. США	Приріст/зниження до попереднього року, %
2022	55,4	–
2023	63,5	+14,6
2024	70,8	+11,5

Складено автором за: [17]

Аналіз структурних показників імпорту свідчить про переважання машин і обладнання, засобів транспорту, продукції хімічної промисловості, а також паливно-енергетичних товарів. Зокрема, у 2024 році імпорт машин, обладнання та механізмів склав 15 037,1 млн доларів США, що на 20,2% більше, ніж у 2023 році. Частка реакторів, котлів та інших промислових машин у загальному обсязі цієї категорії склала 6 653,0 млн доларів США, тоді як електричні машини та обладнання забезпечили 8 384,1 млн доларів США, що свідчить про високий попит на електротехнічну продукцію та необхідність модернізації промислових підприємств. Імпорт засобів наземного транспорту, літальних апаратів та плавучих засобів досяг 9 088,6 млн доларів США, що відображає потребу у транспортних ресурсах для економічної стабілізації та відновлення логістичної інфраструктури країни.

Продукція хімічної промисловості залишалася важливою складовою імпорту України. У 2024 році її обсяг склав 8 065,1 млн доларів США, при цьому фармацевтична продукція забезпечила 2 432,7 млн доларів США. Зростання імпорту цієї продукції відображає необхідність забезпечення охорони

здоров'я, сільського господарства та хімічної промисловості необхідними ресурсами. Полімерні матеріали та пластмаси у 2024 році були імпортовані на суму 3 880,9 млн доларів США, що на 3,6% більше, ніж у 2023 році, демонструючи стабільний попит на промислову сировину для переробки.

Паливно-енергетичні товари, включаючи нафту та продукти її переробки, у 2024 році забезпечили 8 898,2 млн доларів США імпорту. Попри незначне зниження порівняно з попереднім роком, цей сегмент залишається критично важливим для енергетичної безпеки країни. Імпорт готових харчових продуктів, текстильних матеріалів та взуття демонструє помірне зростання, що свідчить про стабілізацію внутрішнього споживчого ринку.

Таблиця 2.5

**Імпорт України за основними товарними групами
у 2022–2024 роках**

Товарна група	Код УКТ ЗЕД	2022	2023	2024	% зміни 2024/2023
Машини, обладнання та механізми	XVI	11 242,0	12 514,5	15 037,1	+20,2
– реактори, котли, машини	84	5 292,0	5 295,0	6 653,0	+25,6
– електричні машини	85	5 726,0	5 930,0	8 384,1	+41,3
Засоби наземного транспорту, літальні апарати	XVII	7 830,0	8 050,0	9 088,6	+12,8
Продукція хімічної промисловості	VI	7 440,0	7 550,0	8 065,1	+6,8
– фармацевтична продукція	30	2 142,0	2 145,0	2 432,7	+13,4
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби	VII	3 730,0	3 750,0	3 880,9	+3,6
Мінеральні продукти (палива)	27	9 210,0	8 900,0	8 898,2	-0,02
Готові харчові продукти	IV	3 250,0	3 450,0	3 657,7	+6,1
Текстильні матеріали та вироби	XI	2 395,0	2 400,0	2 398,7	-0,05
Взуття та головні убори	XII	495,0	495,0	467,7	-5,5

Складено автором за: [17]

Аналізуючи географічну структуру імпорту, варто зазначити, що основні постачальники у 2024 році залишалися відносно стабільними. Лідером був Китай, частка якого у загальному імпорті склала понад 20%, що відображає важливість азійських постачальників у забезпеченні технологічним обладнанням та промисловими товарами. Європейські країни, зокрема

Польща та Німеччина, формували 17,5% імпортного потоку, що підкреслює домінування європейського напрямку торгівлі. Значне скорочення імпорту з Російської Федерації на понад 80% порівняно з 2023 роком пояснюється політичними та економічними санкціями, а також перебоями у логістиці.

Таблиця 2.6

Основні країни-постачальники імпорту України у 2024 році, млрд

Країна	Обсяг імпорту	Частка у загальному імпорті, %
Китай	14,4	20,3
Польща	7,0	9,9
Німеччина	5,4	7,6
США	4,6	6,5
Італія	3,8	5,4
Франція	2,7	3,8
Росія	1,1	1,5
Туреччина	1,0	1,4

Складено автором за: [17]

Аналіз імпортової структури свідчить про високий рівень технологічної залежності країни, оскільки понад половину імпорту формують машини, обладнання та транспортні засоби. Це створює потребу у розвитку власного виробництва та диверсифікації постачальників для зменшення економічних ризиків. Поряд із цим імпорт продукції хімічної промисловості та енергетичних ресурсів відображає необхідність забезпечення стабільного функціонування критично важливих секторів економіки. Стабільний попит на готові харчові продукти, текстиль та взуття свідчить про поступове відновлення внутрішнього ринку споживчих товарів. Таким чином, імпортна діяльність України є ключовим індикатором економічної стабілізації та відновлення промислового потенціалу країни у післявоєнний період.

Протягом 2022-2024 років зовнішньоторговельний оборот України зазнав значних коливань, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Попри труднощі, у 2024 році спостерігалось відновлення та зростання

торгівлі, що підкреслює адаптивність української економіки та важливість підтримки і розвитку торговельних відносин з ключовими партнерами.

Враховуючи масштабний тиск міжнародних санкцій на економіку агресора та вплив міжнародних санкцій та обмежень на український експорт та імпорт, виникає гостра потреба оцінити, як саме зовнішньоекономічні фактори, що включають не тільки прямі торговельні показники, а й фундаментальні макроекономічні регулятори, формують рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Комплексний аналіз цих факторів, який охоплює не лише прямі торговельні показники, а й фундаментальні макроекономічні регулятори, має критичне значення. Його результати дозволяють диференціювати вплив військових дій та міжнародних обмежувальних заходів від ефектів традиційних інструментів фіскальної і монетарної політики.

Метою дослідження є оцінювання впливу зовнішньоекономічних факторів на рівень валового внутрішнього продукту (ВВП) України на основі побудови моделі множинної лінійної регресії. У початковій специфікації до незалежних змінних входили індекс торгової відкритості (X_1), середньозважена тарифна ставка (X_2), номінальний валютний курс (X_3) та індекс легкості ведення бізнесу (X_4).

Дані ВВП за 2010–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також за 2014-2021 роки без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях; дані за 2022-2023 роки наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Лінійна функція:

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 \quad (2.1)$$

де y - залежна змінна, ВВП млн.грн;

x_1, x_2, x_3, x_4 - незалежні змінні;

x_1 - Індекс торгової відкритості;

x_2 - Середньозважена тарифна ставка %;

x_3 - Номінальний валютний курс;

x_4 - Індекс легкості ведення бізнесу;

b_0 - константа;

b_1, b_2, b_3, b_4 ,- коефіцієнти регресії.

Для проведення регресійного аналізу ВВП України та зовнішньоекономічних факторів за 2005–2024 рр. використано вихідні дані, наведені в Додатку А.

Таблиця 2.7

Кореляційна матриця незалежних змінних

	X1 Індекс торгової відкритості	X2 Середньозважена тарифна ставка %	X3 Ном.Вал.Курс	X4 Індекс легкості вед. бізнесу
X1 Індекс торгової відкритості	1			
X2 Середньозважена тарифна ставка %	0,037792	1		
X3 Ном.Вал.Курс	-0,60052	-0,38787	1	
X4 Індекс легкості вед. бізнесу	0,667693	0,258756	-0,95751	1

Складено автором на підставі розрахунків за вихідними даними, які наведені в Додатку А

Аналіз кореляційної матриці показує:

Висока негативна кореляція між x_3 і x_4 : -0,9575

Помірна кореляція між x_1 і x_4 : 0,6677

Це свідчить про потенційну мультиколінеарність, особливо між X3 та X4:

$$VIF(x_4) \approx 16.47 \quad (2.2)$$

Така ситуація може викривляти оцінки коефіцієнтів і знижувати їхню статистичну значущість.

Для усунення мультиколінеарності видалили один з пов'язаних регресорів X4.

Вихідні дані для регресійного аналізу ВВП України та зовнішньоекономічних факторів після вилучення змінної X4 наведені у Додатку Б.

Кореляційна матриця набула вигляду:

Таблиця 2.8

Кореляційна матриця незалежних змінних після усунення мультиколінеарності (X1, X2, X3)

	X1 Індекс торгової відкритості	X2 Середньозважена тарифна ставка %	X3 Ном.Вал.Курс
X1 Індекс торгової відкритості	1		
X2 Середньозважена тарифна ставка %	0,037792	1	
X3 Ном.Вал.Курс	-0,60052	-0,38787	1

Складено автором на підставі розрахунків за вихідними даними, які наведені в Додатку Б

Перевірка мультиколінеарності після вилучення X4 показала суттєве покращення:

$$VIF(x_1) \approx 1.62, VIF(x_2) \approx 1.24, VIF(x_3) \approx 2.05. \quad (2.3)$$

Це свідчить про відсутність небезпечної мультиколінеарності - усі значення нижчі за порогове ($VIF < 5$). Таким чином, отримані оцінки коефіцієнтів можна вважати стабільними, а стандартні похибки - адекватними.

Проведений регресійний аналіз показав такі результати:

Таблиця 2.9

Статистика регресійної моделі впливу зовнішньоекономічних факторів на ВВП України

RegressionStatistics	
Multiple R	0,953856
R Square	0,909841
Adjusted R Square	0,892936
Standard Error	701107,3
Observations	20

Складено автором за допомогою інструменту RegressionAnalysis (MS Excel/Stata/R) на основі даних, які наведені в Додатку Б.

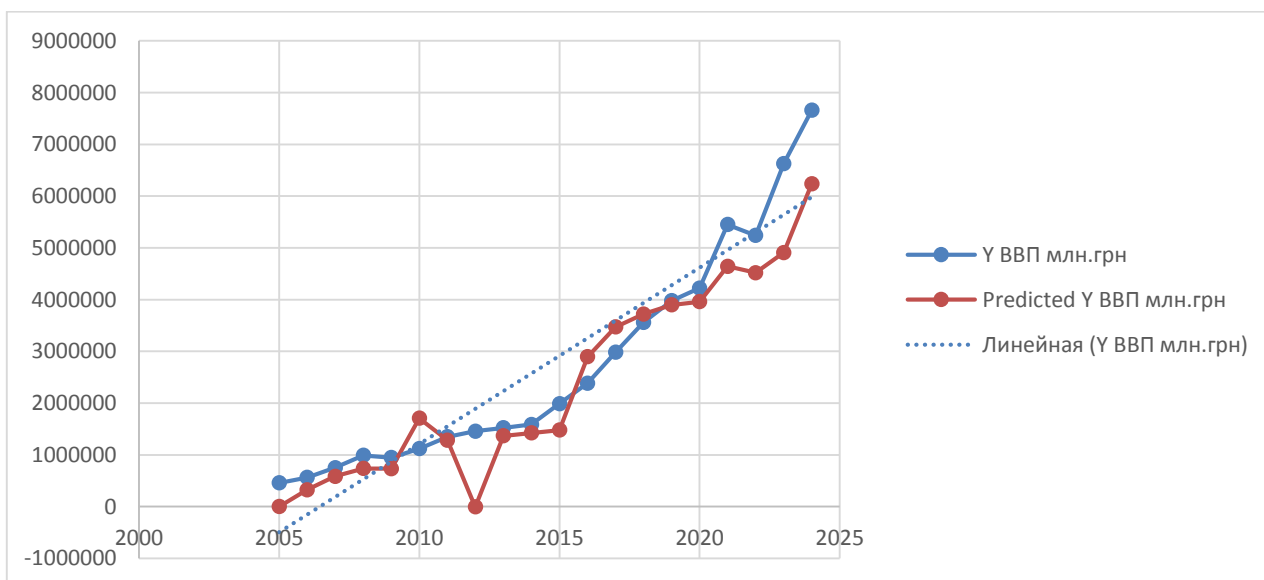

Рис. 2.3. Динаміка фактичних та змодельованих значень ВВП України за 2005–2024 рр.

(складено автором на підставі вихідних даних, які наведені в Додатку А та результатів регресійного аналізу початкової специфікації моделі)

Таблиця 2.10

Результати дисперсійного аналізу (ANOVA) регресійної моделі

	<i>f</i>	SS	MS	F	Significance F
Regression		79367728233414, 30000	26455909411138, 10000	53,82124	0,00000001398
Residual	6	7864823016324, 47000	491551438520, 28000		
Total	9	87232551249738, 80000			

Складено автором за допомогою інструменту RegressionAnalysis (MS Excel/Stata/R) на основі даних, які наведені в Додатку Б

R^2 становить 0.91. Це свідчить про те, що 91% варіації ВВП пояснюється моделлю – це дуже високий рівень пояснювальної здатності.

Adjusted R^2 становить 0.893. Це підтверджує, що модель не переобтяжена зайвими змінними.

F-статистика становить 53.82 з надзвичайно низьким р-значенням (< 0.000000014) свідчить про статистичну значущість всієї моделі.

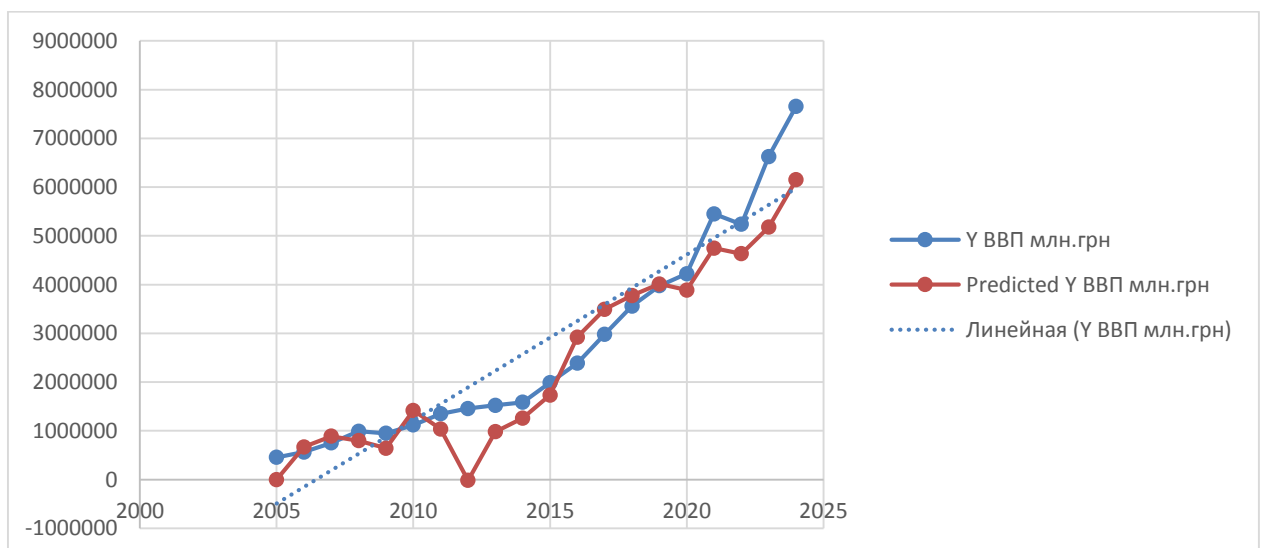

Рис. 2.4. Динаміка фактичних та змодельованих значень ВВП України за 2005-2024 рр.

(складено автором на підставі вихідних даних, які наведені в Додатку Б та результатів регресійного аналізу, який наведено в Додатку В)

β_0 становить 4,067,324 - базовий рівень ВВП, коли всі незалежні змінні дорівнюють нулю. Хоча така ситуація є гіпотетичною, коефіцієнт дає уявлення про масштаб моделі. Його p-value свідчить про граничну статистичну значущість на рівні 10%.

β_1 становить - 38,218 - коефіцієнт індексу торгової відкритості означає, що зі зростанням індексу відкритості на 1 пункт, ВВП зменшується в середньому на 38,218 млн грн, за інших рівних умов. P-value свідчить про статистичну значущість на рівні 5%.

Негативний ефект може бути пов'язаний із вразливістю економіки до зовнішніх шоків, особливо в умовах війни, санкцій та нестабільності. Цей результат може бути наслідком структурних змін у зовнішньоекономічних зв'язках: в умовах збройного конфлікту, торговельних обмежень і релокації підприємств збільшення відкритості супроводжується відтоком капіталу або залежністю від імпорту, що негативно позначається на внутрішньому виробництві.

β_2 становить - 71,914 - коефіцієнт тарифної ставки не є статистично значущим, що свідчить про відсутність статистично значущого впливу митно-тарифної політики на рівень ВВП у середньостроковій перспективі.

β_3 становить 141,143 - коефіцієнт валютного курсу є високозначущим. Зростання курсу гривні до долара (тобто девальвація) на 1 одиницю асоціюється зі збільшенням ВВП на 141,143 млн грн.

Це може свідчити про номінальний ефект - девальвація призводить до зростання гривневого еквіваленту експортних доходів, а також до інфляційного розширення ВВП. Проте це не обов'язково означає реальне економічне зростання. Така залежність може здаватися парадоксальною, однак у контексті української економіки вона відображає ефект номінального перерахунку ВВП у гривнях: девальвація збільшує гривневий еквівалент ВВП через вплив на ціни та грошові потоки, навіть якщо реальний обсяг

виробництва зменшується. Таким чином, позитивний коефіцієнт швидше фіксує інфляційно-номінальний ефект, а не реальне економічне зростання.

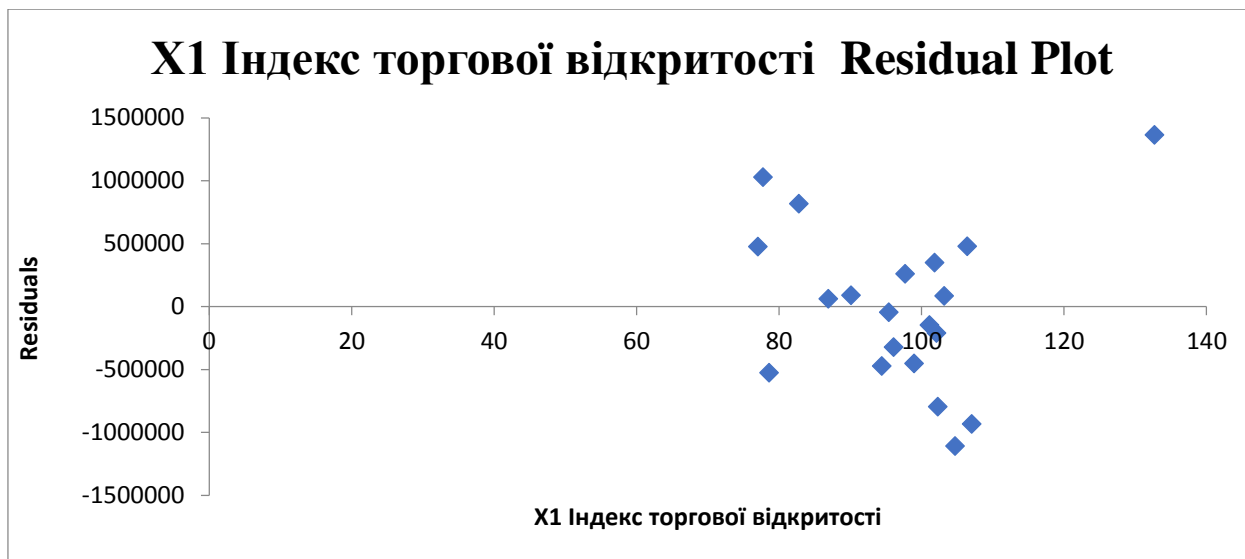

Рис. 2.5. Графік залишків регресійної моделі для незалежної змінної X1 (Індекс торгової відкритості)

(складено автором на підставі результатів регресійного аналізу, який наведено в Додатку В)

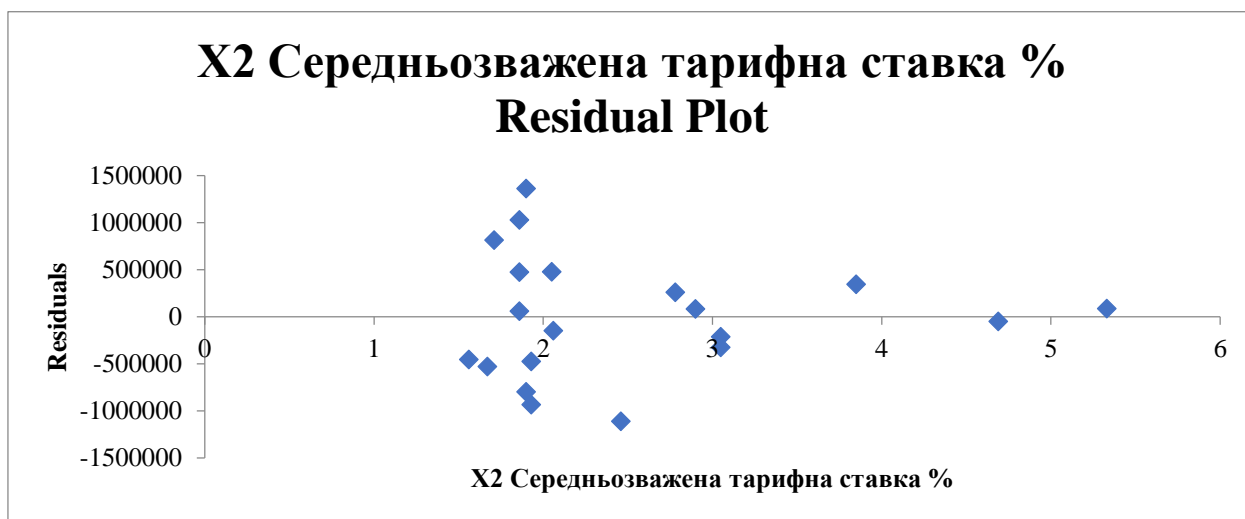

Рис. 2.6. Графік залишків регресійної моделі для незалежної змінної X2 (Середньозважена тарифна ставка)

(складено автором на підставі результатів регресійного аналізу, який наведено в Додатку В)

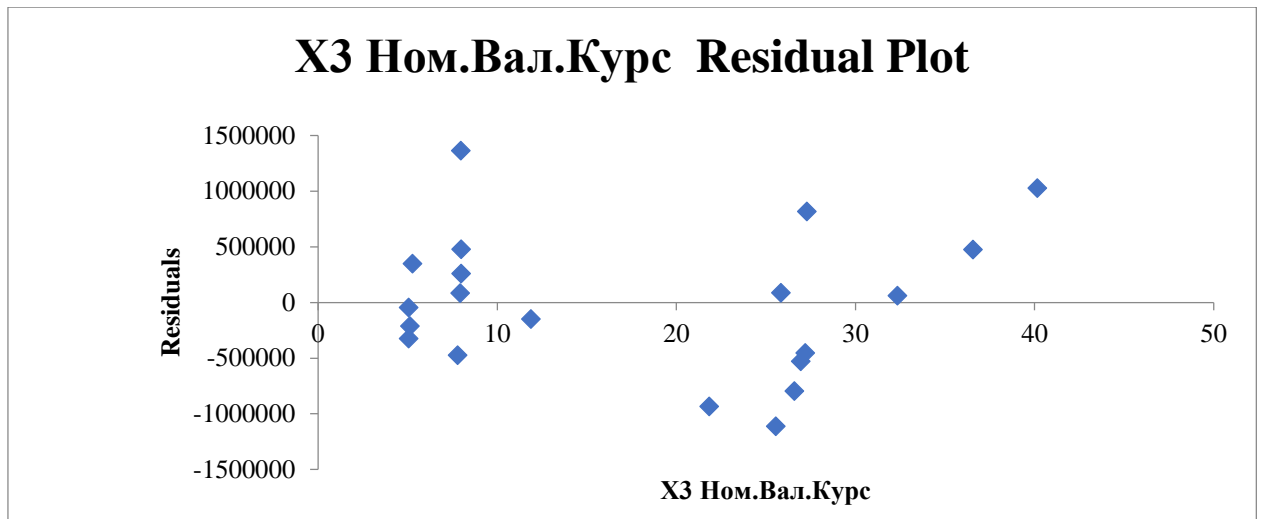

Рис. 2.7. Графік залишків регресійної моделі для незалежної змінної X3 (Номінальний валютний курс)

(складено автором на підставі результатів регресійного аналізу, який наведено в Додатку В)

Графік залишків для X1 показує помірну дисперсію, але без систематичних відхилень. Це свідчить про лінійність зв'язку.

Графік залишків для X2 демонструє випадкову структуру, що узгоджується з незначущістю змінної.

Графік залишків для X3 має найбільшу варіативність, але без чіткої систематичної тенденції - це підтверджує сильний вплив змінної на ВВП.

Залишки не демонструють автокореляції або гетероскедастичності, що свідчить про адекватність моделі. Відсутність систематичних відхилень підтверджує припущення про нормальність розподілу помилок.

Модель є статистично значущою, має високу пояснювальну здатність і демонструє економічно обґрунтовані результати. Найбільш впливовим чинником є валютний курс, що відображає чутливість української економіки до девальвації. Торгова відкритість має негативний ефект, що може бути наслідком зовнішньої вразливості. Тарифна ставка не виявила значущого впливу.

У сукупності отримані результати свідчать, що валютний курс виступає ключовим детермінантом коливань ВВП України у 2005–2024 рр. Девальваційні процеси супроводжувалися номінальним зростанням макроекономічних показників, тоді як зростання торгової відкритості мало переважно дестабілізуючий ефект. Це відображає специфіку української економіки, де висока імпортозалежність і дефіцит торговельного балансу зумовлюють вразливість ВВП до зовнішніх шоків.

Водночас, відсутність впливу тарифних ставок пояснюється лібералізацією зовнішньої торгівлі в умовах інтеграції з ЄС, коли митні механізми поступово втратили роль активного інструмента макроекономічної політики.

2.3. Проблеми та виклики в адаптації національного законодавства до вимог міжнародного права

Адаптація національного законодавства до вимог міжнародного торговельного права є однією з ключових передумов ефективної інтеграції України у світову економічну систему та реалізації зобов'язань, що випливають із міжнародних договорів і угод. Такий процес передбачає не лише приведення внутрішніх нормативно-правових актів у відповідність до норм міжнародного права, зокрема стандартів Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського Союзу (ЄС), але й створення механізмів їхньої практичної імплементації без шкоди для національних економічних інтересів.

Однією з основних проблем є різниця між нормами міжнародного торговельного права та положеннями чинного законодавства України. На рівні СОТ для членів організації встановлено обов'язок щодо забезпечення національного режиму для товарів та недискримінаційного доступу до ринку, що знайшло своє закріплення у статтях III–XI ГАТТ 1994 та у відповідних угодах, що є невід'ємною частиною правової системи СОТ (Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, Agreement on Safeguards тощо).

Водночас окремі положення українського законодавства у сфері державної підтримки, митних процедур та технічного регулювання містять норми, які не повністю відповідають цим стандартам [26, с. 24]. Ця невідповідність призводить до необхідності внесення змін до національних законів, включно із Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [37], Законом України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту товарів» [35] та Митним кодексом України (2012) [25], які мають бути гармонізовані з вимогами СОТ.

Особливу увагу при адаптації законодавства привертають вимоги Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підписаної 27 червня 2014 року та частково імплементованої в національне законодавство з 2016 року. Угода про асоціацію містить розділи щодо торгівлі та торгівлі послугами та зобов'язує Україну привести національні норми у відповідність із правом ЄС, зокрема щодо митних процедур, технічних регламентів, захисту прав інтелектуальної власності і конкуренції. Так, статті 144–153 Розділу IV Угоди (Торгівля і торгівля послугами) передбачають перехід України до гармонізації митного законодавства з Митним кодексом ЄС з урахуванням принципів уніфікації процедур огляду і декларування товарів [22].

Основна проблема полягає у тому, що міжнародні правила часто змінюються швидше, ніж національні норми можуть бути адаптовані. Це особливо актуально для сфери технічного регулювання і стандартизації. Наприклад, Регламент (ЄС) 2018/858 щодо послідовної оцінки технічної відповідності та контролю на ринку транспортних засобів був ухвалений Європейським парламентом і Радою ЄС 30 травня 2018 року і набув чинності у 2020 році. Цей регламент змінив підходи до оцінки відповідності продукції в ЄС, зокрема в частині електронних компонентів і програмного забезпечення, і вимагав внесення змін до національного законодавства України щодо технічних регламентів автомобільної продукції. Незважаючи на те, що Угода про асоціацію передбачає імплементацію правових актів ЄС у сфері технічного регулювання, процеси внесення відповідних норм до

українського законодавства значною мірою відстають, що створює правову невизначеність для виробників, імпортерів і контролюючих органів [35, с. 24].

Також важливо звернути увагу на розрив між вимогами міжнародного права та інституційною спроможністю національних органів влади щодо їх реалізації. Угода про асоціацію передбачає поступову імплементацію митних процедур ЄС, що включає використання автоматизованих систем, обмін інформацією між митними службами та застосування принципів управління ризиками⁴. Українське законодавство, зокрема Митний кодекс України та підзаконні акти, вимагають значного удосконалення щодо електронного декларування, управління ризиками і взаємодії з базами даних ЄС. Відсутність або недостатній рівень технологічної інтеграції спричиняє затримки у митному оформленні, збільшує адміністративні витрати суб'єктів господарювання та створює ризики недотримання принципів прозорості, передбачених міжнародними стандартами [9, с. 164].

Проблема інституційної спроможності стосується також застосування механізмів захисту національних виробників у міжнародних торговельних спорах. Закон України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту товарів» визначає підстави та порядок застосування антидемпінгових, компенсаційних та захисних заходів, проте практика демонструє, що процес розслідування та прийняття рішень у цій сфері має суттєві недоліки щодо строків розгляду, обґрунтованості доказової бази та прозорості процедур. Це ставить під сумнів відповідність таких процедур вимогам СОТ, зокрема принципу належної адміністративної практики та часу розслідування, визначеного у відповідних угодах СОТ [9, с. 164].

Однією з проблем адаптації є також суперечливість законодавчих норм і можливість адміністративних колізій. Такі колізії виникають, наприклад, у сфері захисту прав інтелектуальної власності, де норми національного законодавства про авторське право та торгові марки мають бути узгоджені з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав

інтелектуальної власності (TRIPS), що є однією з угод СОТ⁶. Незважаючи на зміни у відповідних законах України, частина положень досі потребує подальшої гармонізації, оскільки міжнародні правила TRIPS передбачають більш жорсткі стандарти захисту авторських прав у цифровому середовищі, ніж ті, що закладені у чинному законодавстві України.

Іншим викликом є правова невизначеність, що виникає внаслідок одночасної імплементації норм різних міжнародних режимів. Україна, як член СОТ, має виконувати зобов'язання, що випливають з угод СОТ, водночас імплементуючи європейські стандарти згідно з Угодою про асоціацію. У деяких випадках ці вимоги можуть бути неузгодженими або вимагати різних правових підходів, що створює складнощі для законодавця при визначенні пріоритетності норм та механізмів їх реалізації [9, с. 166].

Юридична гармонізація національного права з міжнародними нормами також стикається з проблемою несумісності правових систем на принциповому рівні. Національне законодавство України історично побудоване на внутрішніх правових традиціях, які інколи суттєво відрізняються від принципів, закріплених у міжнародних договорах, угодах про асоціацію та документах СОТ. Наприклад, Угода про асоціацію з Європейським Союзом передбачає, що Україна має забезпечити прозорість, передбачуваність, недискримінаційність і уніфікованість торговельних процедур відповідно до стандартів ЄС, що вимагає перегляду низки положень у внутрішніх актах та процедур. Проблема полягає в тому, що проста рецепція міжнародної норми не завжди призводить до її ефективної реалізації в національному контексті, оскільки це вимагає перекладу загальних принципів на конкретні норми внутрішнього права з урахуванням національних особливостей [24, с. 235].

Серед значних викликів слід зазначити також адміністративно-організаційні бар'єри, які ускладнюють своєчасну адаптацію законодавства в Україні. Законодавча діяльність у сфері торгівлі часто стикається з бюрократичними перепонами, що уповільнює процес внесення змін до нормативно-правових актів, а також їхнє впровадження у практику. В окре-

мих випадках необхідність узгодження між відомствами, підготовка проектів законів та їх проходження через парламент може займати тривалий час, що ускладнює дотримання міжнародних зобов'язань та створює невизначеність для бізнесу. Такий стан справ може призводити до ситуацій, коли національне законодавство залишається формально адаптованим, але фактично не забезпечує реалізації міжнародних стандартів.

Ще однією серйозною перешкодою є відсутність достатніх механізмів захисту національних виробників у міжнародних торговельних спорах, що підтверджується практикою застосування антидемпінгових заходів, протидії субсидіям і процедур торговельних розслідувань. Експерти зазначають, що існуючі процедури іноді не відповідають вимогам СОТ і ЄС щодо захисту національних виробників від неконкурентних практик, що може призвести до порушення міжнародних норм або національних економічних інтересів. У цих випадках не лише законодавство потребує вдосконалення, але й необхідне створення зрозумілих процедур та інструментів захисту, які дозволили б оперативно реагувати на виклики міжнародної торгівлі [24, с. 235].

Важливою складовою процесу адаптації є також уніфікація митних процедур. Митна сфера є ключовою для ефективної реалізації вимог міжнародної торгівлі, оскільки саме через митні процедури відбувається здійснення контролю за імпортом, експортом і транзитом товарів. Євроінтеграційні зобов'язання, включно із зобов'язаннями щодо введення Нової комп'ютеризованої транзитної системи та уніфікації митних декларацій, вимагають фундаментальних змін у національному митному законодавстві та практиці його застосування. Ґрунтовні зміни у митній сфері пов'язані не лише з правовими нормами, але й із масштабною технічною та технологічною трансформацією [24, с. 236].

Особливу увагу слід приділяти і координації зобов'язань з багатьма міжнародними партнерами одночасно, оскільки Україна не лише імплементує норми ЄС, а й має зобов'язання в рамках СОТ та двосторонніх торгове-

льних угод. Ускладнення виникає тоді, коли норми різних міжнародних систем містять суперечності або вимагають різних підходів до регулювання конкретних аспектів торгівлі. Вирішення таких протиріч вимагає глибокого порівняльно-правового аналізу та збалансованих рішень законодавця, які б узгодили національні інтереси з міжнародними зобов'язаннями.

Крім того, процес адаптації торговельного законодавства має бути прозорим і передбачуваним для бізнесу, оскільки відсутність чітких правил та механізмів їх реалізації створює правову невизначеність, що негативно впливає на інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність українських підприємств у зовнішній торгівлі. Виклики, пов'язані з правовою невизначеністю, стають ще більш актуальними в умовах глобальних змін у торговельній політиці, що потребує від законодавця не лише імплементації вимог міжнародного права, але й усталення внутрішніх механізмів захисту національних інтересів.

Отже, адаптація національного законодавства України до вимог міжнародного торговельного права є комплексним та багаторівневим процесом, що включає не лише імплементацію норм міжнародних договорів у національне законодавство, але й розвиток інституційної спроможності, гармонізацію правових систем та створення ефективних механізмів реалізації норм на практиці.

Висновки до розділу

У другому розділі було здійснено комплексний аналіз практичних аспектів імплементації міжнародного торгового права в Україні в умовах глобальних торговельних трансформацій та посилення зовнішньоекономічних ризиків. Проведене дослідження дозволило оцінити ефективність механізмів захисту торговельних інтересів держави, вплив міжнародних санкцій і обмежень на експортно-імпорتنі потоки, а також виявити ключові проблеми ада-

птації національного законодавства до вимог міжнародного торговельного права.

Аналіз механізмів захисту інтересів України у міжнародній торгівлі показав, що держава загалом сформувала функціонуючу систему торговельного захисту, яка відповідає базовим стандартам Світової організації торгівлі та положенням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Практика застосування антидемпінгових та спеціальних заходів, а також результати Огляду торговельної політики СОТ свідчать про здатність України реагувати на випадки недобросовісної конкуренції та адаптувати торговельну політику до умов воєнних і економічних викликів. Водночас встановлено, що вплив таких заходів на загальні обсяги імпорту залишається обмеженим, що вказує на їх точковий характер і дотримання принципів відкритої торгівлі.

Дослідження торговельно-економічних відносин України з Європейським Союзом підтвердило ключову роль Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі у переорієнтації зовнішньоторговельних потоків та зростанні частки ЄС у структурі експорту й імпорту України. Виявлено позитивну динаміку обсягів двосторонньої торгівлі, диверсифікацію українського експорту та розширення доступу на європейський ринок, водночас збереження тарифних квот і чутливих товарних позицій свідчить про наявність структурних обмежень у повній лібералізації торгівлі.

Аналіз впливу міжнародних санкцій та торговельних обмежень показав, що вони стали визначальним чинником трансформації зовнішньоторговельної діяльності України після 2022 року. Санкції, логістичні обмеження та руйнування інфраструктури зумовили різке скорочення експорту у 2022-2023 роках і суттєве погіршення торговельного балансу. Водночас у 2024 році зафіксовано ознаки відновлення зовнішньої торгівлі, що свідчить про адаптацію українського бізнесу до нових умов, розвиток альтернативних логістичних маршрутів і посилення ролі європейського напрямку.

Структурний аналіз експорту засвідчив збереження сировинної спрямованості зовнішньої торгівлі України та домінування агропродовольчої

продукції і металургійних товарів, тоді як частка продукції з високою доданою вартістю залишається низькою. Географічна структура експорту характеризується чіткою орієнтацією на ринки Європейського Союзу, що є як фактором стабільності, так і потенційним джерелом залежності від кон'юнктури одного торговельного регіону.

Аналіз імпортової діяльності України у 2022-2024 роках виявив тенденцію до зростання імпортозалежності економіки, особливо у сегменті машин, обладнання, транспортних засобів, продукції хімічної промисловості та енергоресурсів. Це свідчить про критичну роль імпорту у підтримці функціонування національної економіки в умовах війни, але водночас підкреслює структурні ризики для валютної стабільності та економічної безпеки держави.

Особливе значення у межах другого розділу мало економіко-статистичне дослідження впливу зовнішньоекономічних факторів на рівень валового внутрішнього продукту України. Побудована модель множинної лінійної регресії продемонструвала високу пояснювальну здатність і статистичну значущість. Встановлено, що номінальний валютний курс є найбільш впливовим фактором динаміки ВВП, що відображає номінальний характер зростання макроекономічних показників в умовах девальвації. Водночас індекс торгової відкритості виявив негативний вплив на ВВП, що свідчить про вразливість української економіки до зовнішніх шоків та високий рівень імпортової залежності. Середньозважена тарифна ставка не продемонструвала статистично значущого впливу, що пояснюється лібералізацією торговельної політики в межах інтеграції з ЄС та СОТ.

Аналіз проблем адаптації національного законодавства до вимог міжнародного торговельного права дозволив виявити низку системних викликів, серед яких - невідповідність окремих норм національного законодавства міжнародним стандартам, недостатня інституційна спроможність органів державної влади, складність одночасної імплементації зобов'язань у рамках СОТ та ЄС, а також бюрократичні та адміністративні бар'єри. Встановлено, що формальне запозичення міжнародних норм без

належної адаптації до національного контексту знижує ефективність їх практичного застосування.

Отже, імплементація міжнародного торговельного права в Україні має реальний практичний вимір і супроводжується відчутними структурними змінами у зовнішній торгівлі. Водночас подальше підвищення ефективності торговельної політики потребує не лише поглиблення правової гармонізації з міжнародними стандартами, а й активного розвитку інституційної спроможності, диверсифікації експорту, зменшення імпортозалежності та формування більш стійкої моделі економічного зростання.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА ДЛЯ УКРАЇНИ

3.1. Можливості для покращення участі України в міжнародних торгових організаціях

Участь у міжнародних торговельних організаціях відіграє важливу роль у забезпеченні інтеграції України у світову економіку, зниженні торговельних бар'єрів, розширенні ринків збуту та формуванні дорожніх карт економічних реформ. Вступ до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2008 році дав Україні можливість узгодити власну торговельну політику з базовими міжнародними стандартами, що сприяло розширенню доступу на зовнішні ринки та підвищенню передбачуваності торговельних правил для українських експортерів і імпортерів. Проте подальше підвищення ефективності участі в СОТ і інших торговельних угодах вимагає вирішення низки стратегічних та технічних завдань.

Однією з основних сфер можливого покращення є розвиток інституційної та нормативної спроможності для повного використання прав і зобов'язань у рамках СОТ. Документ огляду торговельної політики України, підготовлений у СОТ у 2025 році, містить оцінки прогресу України з питань гармонізації національного законодавства, удосконалення митних процедур і сприяння торгівлі через цифровізацію сервісів. Однак ці рекомендації підкреслюють, що Україна може активніше використовувати механізми СОТ для зменшення торговельних витрат і стимулювання конкуренції, що, у свою чергу, сприяло б підвищенню міжнародної конкурентоспроможності українських товарів [61].

Ще однією важливою можливістю є посилення інтеграції з регіональними торговельними домовленостями, зокрема з Європейським

Союзом (ЄС). Угода між Україною та ЄС про глибоку та всеохопну зону вільної торгівлі (DCFTA) залишається ядром торгівельних відносин з ЄС, що є головним торговельним партнером України, з питомою вагою понад половину загального обсягу торгівлі. Для максимально ефективної участі в цьому режимі Україна має продовжити роботу над адаптацією національного законодавства, стандартів та процедур до вимог європейського acquis, зокрема у сфері технічного регулювання, митної політики та санітарних і фітосанітарних стандартів. Ці кроки сприятимуть не лише гармонізації з торгівельними стандартами ЄС, але й збільшенню довіри іноземних партнерів до українського ринку.

Покращення участі України в міжнародних торговельних організаціях тісно пов'язане і з розширенням економічної дипломатії та співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Прикладом такого підходу є ініціатива, підтримана Європейським інвестиційним фондом у співпраці з фінським агентством *Finnvera*, яка спрямована на надання гарантій експорту для малого і середнього бізнесу, що працює з українськими партнерами. Ця програма не лише підвищує експортний потенціал України, а й демонструє можливість використання інструментів міжнародних фінансових структур для зміцнення торговельних відносин. Подальше розширення таких механізмів, включно з програмами страховок торговельних ризиків, фінансової підтримки експортерів та технічної допомоги для адаптації до міжнародних стандартів, може значно посилити участь України у світовій торговельній системі [67].

Крім того, активна участь у процедурах СОТ, таких як огляди торговельної політики (*Trade Policy Reviews*), створює можливості для підвищення прозорості і передбачуваності української торговельної політики. Публічні оцінки політик, здійснювані іншими країнами-членами, дозволяють виявити слабкі місця регулювання і пропонувати конкретні шляхи їх усунення, що може бути використано для формування внутрішніх реформ. Україна може розширити свою роль у цих процесах, ініціюючи тематичні огляди з

актуальних питань торгівлі, включно з аграрним експортом, цифровою торгівлею і захистом інтелектуальної власності [64].

Виходячи з цього, до перспективних напрямів для України належить також поглиблення співпраці з багатосторонніми ініціативами СОТ, зокрема з новими угодами у сфері торгівлі цифровими послугами та інвестиціями для розвитку. Приєднання та активна участь у таких ініціативах дозволить Україні не лише адаптувати власне законодавство до сучасних потреб торгівлі, але й стати частиною формування нових глобальних норм [64].

У сфері технічного регулювання та оцінки відповідності Україна здійснює імплементацію норм, що відповідають Директивам та Регламендам ЄС, зокрема щодо безпеки і взаємного визнання продукції. Наприклад, нові положення щодо електромагнітної сумісності, безпеки обладнання та добросовісності вимірювань, що містяться у Директивах ЄС (*NEC Directives – New Legislative Framework*), планується впровадити у вигляді окремих технічних регламентів.

Україна ухвалила Закони України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» № 1242-IX від 03.06.2021 [44], який впроваджує базові принципи оцінки відповідності продукції, що дозволяє будувати систему відповідно до вимог ЄС. На сьогодні закон створює основу для прийняття специфічних регламентів у багатьох групах товарів, таких як електротехніка, ІТ-обладнання, обладнання для транспорту, що є критично важливим для експорту та імпорту.

У контексті міжнародної торгівлі важливо, щоб вимоги щодо захисту прав споживачів відповідали міжнародним стандартам, зокрема директивам ЄС про захист споживачів в електронній торгівлі, обов'язки щодо інформації та права на відмову від договорів. Українське законодавство було суттєво змінено у 2019–2020 роках із прийняттям Закону України «Про захист прав споживачів» (із змінами щодо цифрових товарів і послуг) [39] та Закону України «Про електронну комерцію» (№ 675-IX від 03.09.2020) [33]. Ці акти імплементують низку стандартів відповідно до Директив ЄС 2011/83/ЄС (про

права споживачів) та спеціалізованих норм, що регламентують торгівлю через цифрові платформи, тим самим забезпечуючи правову основу для бізнесу і споживачів на міжнародних ринках.

Україна має стратегію поглиблення економічної інтеграції з ЄС шляхом виконання умов DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Area), що передбачає поступове скасування тарифів та нетарифних бар'єрів, гармонізацію стандартів та посилення регуляторних інституцій. На практиці це реалізується через закони, що регулюють технічне регулювання, державні закупівлі, санітарні та фітосанітарні заходи. Додатковим елементом є розширення списку взаємно визнаних сертифікатів походження та митних процедур, що дозволяє зменшити торговельні витрати. Постійний перегляд списків таких заходів у рамках роботи комітетів DCFTA є можливістю для України посилювати свою інтеграцію у торговельні ланцюги ЄС.

Покращення торговельної участі також вимагає інвестицій у людський капітал. Це включає програми підготовки експертів, юристів і торговельних представників (*trade attachés*), які зможуть здійснювати переговори, представляти Україну в міжнародних форумах, а також готувати компетентні позиції у справах СОТ і ДСТ (торговельних суперечках). Багатосторонні програми технічної допомоги, які пропонуються ЄС, СОТ та ОЕСР (наприклад, програми WTO Aid for Trade та EU Twinning), можуть бути використані Україною для підвищення кваліфікації державних службовців і представників бізнесу.

З огляду на досвід діяльності Світової організації торгівлі та регіональних угод, необхідним є послідовне підвищення кваліфікації національних експертів та представників бізнесу щодо вимог міжнародних стандартів, процедур вирішення спорів, захисту інвестицій і участі у переговорних процесах. Така стратегія не лише зміцнить позиції України у міжнародних форумах, але й дозволить вітчизняним підприємствам активніше використовувати механізми СОТ та регіональних угод для

розширення доступу на зовнішні ринки та захисту своїх комерційних інтересів.

Аналіз актуальних міжнародних оцінок та заяв партнерів підтверджує, що торгівельна спроможність України і подальше формування її ролі в глобальній торгівельній системі залежать від комплексного підходу до реформ і активної зовнішньої торгівельної політики. Результати оглядів СОТ свідчать про позитивні зміни в митній політиці та діджиталізації процедур, які мають потенціал для суттєвого зниження торговельних витрат і підвищення конкурентоспроможності українських товарів.

Тому, можливості для покращення участі України в міжнародних торговельних організаціях включають розвиток інституційної спроможності, поглиблення регіональної інтеграції з ЄС, розширення фінансових і гарантійних механізмів для експортерів, активізацію участі у багатосторонніх ініціативах СОТ та підвищення професійних компетенцій національних суб'єктів торгівлі. Досягнення цих цілей сприятиме не лише ефективнішій реалізації зобов'язань, але й підвищенню ролі України в міжнародній торговельній системі та зміцненню її економічної позиції.

3.2. Напрями інтеграції України у глобальну економіку

Інтеграція України в глобальну економіку – це багатовимірний і тривалий процес, який обумовлюється як внутрішніми трансформаціями вітчизняної економіки, так і змінами у світовому економічному середовищі. В умовах геополітичної напруги, спричиненої повномасштабною війною з Російською Федерацією, Україна активно переорієнтовує свої зовнішньоекономічні зв'язки, глибше інтегрується у міжнародні ринки, імплементує європейські стандарти та нарощує участь у глобальних ланцюгах вартості.

Рис. 3.1. Напрями, через які здійснюється інтеграція української економіки у світову

(складено автором за: [5; 6; 72])

Одним із головних напрямів інтеграції України у глобальну економіку є поглиблення економічних зв'язків із Європейським Союзом. Україна і ЄС розвивають взаємини на основі Угоди про асоціацію та Поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ), які були підписані раніше, але значно набули ваги внаслідок воєнної агресії РФ та посилення економічних зв'язків після 2022 року. У рамках цієї Угоди передбачається поступове зменшення тарифних та нетарифних бар'єрів, гармонізація стандартів, імплементація європейського законодавства та відкриття ринків товарів і послуг між Україною та державами-членами ЄС. Це створює правову основу для глибшої економічної інтеграції, яка виступає каталізатором для розширення торгівлі, підвищення конкурентоспроможності українських виробників та залучення іноземних інвестицій. Крім того, ЄС є найважливішим торговельним партнером України: частка торгівлі товарами з країнами ЄС складає значну частину зовнішньоторговельного обороту держави, а інтеграційні процеси продовжують зміцнюватися у 2023–2025 роках [72].

Наразі Україна офіційно розпочала переговори щодо вступу до Європейського Союзу, що є історичним кроком до повної політичної та економічної інтеграції з об'єднаним європейським ринком. Початок переговорів у

2024 році означає перехід від статусу кандидата до поетапного наближення законодавства та стандартів до *acquis* ЄС, що має фундаментальні наслідки для доступу до єдиного ринку, прав підприємництва, захисту прав власності та інвестиційних стандартів [72].

Другий важливий напрям інтеграції – це зовнішня торгівля та участь у глобальних ринках товарів і послуг. Після 2014 року, особливо з початку повномасштабної війни, експортно-імпорتنі потоки України суттєво змістилися на користь нових географічних партнерств. Європейський Союз тривалий час є основним торговельним партнером України, частка експорту та імпорту з ЄС становить понад половину зовнішньої торгівлі держави. Це свідчить про зміцнення інтеграційних зв'язків та перехід від традиційних ринків на нові, які забезпечують довгостроковий доступ до великого споживчого ринку та сприяють диверсифікації зовнішньої торгівлі [6].

Торгівля Сходом (наприклад, із Китаєм, Туреччиною) також залишається важливою частиною зовнішньоекономічного профілю України, але її роль змінюється під впливом глобальних геополітичних ризиків та потреби зменшення залежності від агресивних регіональних ринків. Інтеграція в глобальні ланцюги вартості потребує підвищення якості продукції, споріднення технічних регламентів та стандартів, що є складовою європейської інтеграції, але також сприяє інтернаціоналізації українських підприємств. Окрім того, Україна працює над збільшенням частки продукції з доданою вартістю у своєму експортному кошику, а не лише сировинних товарів, що зробить її поставки більш конкурентоспроможними на світових ринках [6].

Ще одним ключовим напрямом інтеграції є залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та участь України у міжнародних фінансових та інвестиційних проектах. Залучення інвестицій є критично важливим для модернізації виробництва, технологічного оновлення, реконструкції інфраструктури та підвищення продуктивності праці. Незважаючи на війну, міжнародні фінансові організації, зокрема Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD), продовжують інвестувати в Україну, прогножуючи

потенційне зростання економіки за умов стабілізації безпекової ситуації [9, с. 198]. Важливим прикладом двостороннього співробітництва є створення Українсько-Британської Політичної, торговельної та стратегічної партнерської угоди, яка включає положення про вільну торгівлю та розширене партнерство у цифровій торгівлі, що вступило в силу у 2024 році, сприяючи зниженню торговельних бар'єрів та відкриттю ринків послуг [72].

Крім того, між Україною та міжнародними партнерами, зокрема США, були укладені домовленості щодо спільних інвестицій у видобуток корисних копалин, що має потенціал стимулювати нові гірничо-металургійні проекти та модернізацію відповідних секторів [71].

Технологічна інтеграція становить окремий напрям, що передбачає участь українських компаній у глобальних цифрових ланцюгах, створення спільних платформ, адаптацію до міжнародних стандартів у сфері ІТ-сервісів, хмарних рішень, кібербезпеки та електронної торгівлі. Європейська інтеграція сприяє переходу на єдині цифрові формати, взаємне визнання електронних і цифрових підписів, удосконалення законодавства для підтримки міждержавних електронних розрахунків і торгівлі послугами [74]. Цей напрям особливо важливий для реалізації потенціалу українського ІТ-сектору, який демонструє високу динаміку зростання попри воєнні випробування та має значний потенціал стати однією з провідних галузей експорту послуг у світі.

Інтеграція у глобальну економіку передбачає не лише зміни зовнішньої торгівлі, але й адаптацію національної правової та інституційної систем до міжнародних стандартів. У рамках євроінтеграційних зобов'язань Україна впроваджує реформи у сферах корпоративного права, захисту прав інвесторів, корпоративного управління, функціонування ринків капіталу, антимонопольного регулювання та інтелектуальної власності. Ці зміни підвищують довіру міжнародних партнерів, зменшують транзакційні витрати і стимулюють економічну співпрацю [74].

Також важливим є удосконалення управління публічними інвестиціями й міжнародного співробітництва задля підтримки відновлення й розвитку ключових секторів економіки – інфраструктури, енергетичної, транспортної та соціальної сфер. Міністерства та державні органи в Україні активно беруть участь у міжнародних форумах, двосторонніх комісіях та проєктах для координації фінансування та впровадження реформ [6].

Інтеграція України у глобальну економіку є багатограним процесом, що охоплює не лише розширення зовнішньої торгівлі, але і стратегічне партнерство з глобальними економічними блоками, іншими державами, міжнародними фінансовими інституціями та технологічними спільнотами. Основними напрямками є європейська інтеграція, торгівля та доступ до світових ринків, інвестиційне співробітництво, цифрові трансформації та регуляторні реформи, які разом формують платформу для сталого економічного розвитку в умовах глобальних викликів. Успішна інтеграція у глобальні економічні процеси дозволить Україні не лише підвищити свою конкурентоспроможність, а й зміцнити свою роль як повноправного учасника світової економіки.

3.3. Роль України в майбутніх трансформаціях міжнародного торгового права

Сучасна система світової торгівлі перебуває у стані глибокої трансформації, що зумовлено поєднанням глобальних криз, збройних конфліктів, геополітичної фрагментації, технологічних зрушень і перегляду ролі міжнародних інституцій. У цих умовах змінюється не лише економічна структура міжнародної торгівлі, а й її правова архітектура, яка дедалі більше відходить від універсальних правил до гнучких, диференційованих і регіоналізованих моделей регулювання. Україна, перебуваючи у центрі одного з найбільших безпекових викликів XXI століття, поступово займає особливе місце у фор-

муванні майбутньої системи світової торгівлі, виступаючи не лише об'єктом правового регулювання, а й активним учасником трансформацій міжнародного торговельного права.

Традиційно роль України у світовій торгівлі з правової точки зору визначалася її статусом держави – члена Світової організації торгівлі, яка зобов'язалася дотримуватися базових принципів недискримінації, режиму найбільшого сприяння та національного режиму. Проте повномасштабна війна та пов'язані з нею обмеження на свободу торгівлі, логістику та доступ до ринків призвели до активного застосування правових винятків, передбачених міжнародним торговельним правом, зокрема положень про захист національної безпеки. Саме у цьому контексті Україна стала прикладом держави, яка фактично формує нову практику застосування норм міжнародного торговельного права в умовах збройного конфлікту, що має значення для всієї майбутньої системи світової торгівлі.

Правове місце України у майбутній світовій торгівлі дедалі більше визначається її роллю у переосмисленні співвідношення між свободою торгівлі та імперативами безпеки. Сучасна практика показує, що міжнародна торгівля більше не може розглядатися виключно як економічна діяльність, відірвана від безпекових ризиків. Україна, зіткнувшись із необхідністю захисту критичної інфраструктури, продовольчої безпеки та стратегічних ресурсів, фактично демонструє нову модель правового балансу між зобов'язаннями в рамках СОТ і правом держави на самозахист. Цей досвід у майбутньому може бути використаний як прецедент для формування оновлених міжнародних норм, які чіткіше визначатимуть межі допустимих торговельних обмежень у кризових ситуаціях [13].

Важливим аспектом правового місця України у світовій торгівлі є її поступова інтеграція до правового простору Європейського Союзу. Процес переговорів щодо вступу до ЄС означає не лише гармонізацію національного законодавства з правом Союзу, а й перспективу участі України у формуванні спільної торговельної політики ЄС. У довгостроковій перспективі це транс-

формує правовий статус України з держави, що імплементує зовнішні торговельні правила, у державу, яка братиме участь у їх розробленні та прийнятті. Таким чином, місце України у світовій торгівлі поступово зміщується від периферійного учасника до потенційного співтворця норм регіонального, а згодом і глобального торговельного права.

Правовий вплив України у майбутній системі світової торгівлі також проявляється у розвитку договірної практики нового покоління. Сучасні торговельні угоди дедалі частіше виходять за межі класичних тарифних питань і охоплюють регулювання цифрової торгівлі, руху даних, електронних послуг, захисту інвестицій, екологічних та соціальних стандартів. Участь України в укладенні таких угод свідчить про її включеність у формування нових правових підходів до міжнародної торгівлі, які можуть стати домінуючими у найближчі десятиліття. Це означає, що Україна не лише адаптується до змін, але й бере участь у формуванні нових нормативних моделей торговельної взаємодії між державами [13].

Окремої уваги заслуговує роль України у трансформації правових механізмів вирішення міжнародних торговельних спорів. Криза апеляційного органу СОТ та загальна неієздатність класичної системи врегулювання спорів актуалізували пошук альтернативних правових інструментів. Україна, маючи значний досвід участі у міжнародних спорах як сторона, що зазнає торговельних обмежень, зацікавлена у реформуванні цієї системи та підтримує ініціативи, спрямовані на підвищення її ефективності та передбачуваності. У майбутній системі світової торгівлі це може закріпити за Україною роль активного прихильника верховенства права та юридичної визначеності у міжнародних торговельних відносинах.

Не менш важливим є вплив України на формування правових підходів до регулювання торгівлі в умовах відновлення після збройних конфліктів. Післявоєнна реконструкція економіки України супроводжується активним залученням міжнародної допомоги, спеціальних торговельних режимів і тимчасових відступів від загальних правил. Це створює унікальний масив право-

вих рішень, які можуть бути використані як модель для майбутнього міжнародного регулювання торгівлі з країнами, що перебувають у постконфліктному стані. Тому, Україна фактично формує нову правову практику, яка розширює предмет міжнародного торговельного права та включає до нього питання відновлення, солідарності та диференційованої відповідальності держав [13].

У перспективі розвитку світової торгівлі особливого значення набуває питання сталого розвитку та екологічних стандартів. Україна, адаптуючи своє торговельне та митне законодавство до європейських екологічних вимог, водночас бере участь у ширшому процесі переосмислення ролі екологічних критеріїв у міжнародній торгівлі. Це означає, що у майбутній системі світової торгівлі Україна може виступати прикладом інтеграції екологічних зобов'язань у торговельне право, що відповідає загальносвітовій тенденції до поєднання економічної ефективності та правової відповідальності за довкілля.

Отже, правове місце України у майбутній системі світової торгівлі характеризується багатовимірністю та динамічністю. Україна поступово переходить від статусу держави, яка переважно адаптується до вже встановлених правил, до ролі активного учасника їх трансформації. Її досвід застосування норм міжнародного торговельного права в умовах війни, інтеграція до правового простору Європейського Союзу, участь у формуванні нових торговельних угод та підтримка реформування системи врегулювання спорів свідчать про зростаючу правову суб'єктність України у світовій торгівлі. У майбутньому це дозволяє розглядати Україну не лише як учасника міжнародних торговельних відносин, а як державу, здатну впливати на еволюцію міжнародного торговельного права в цілому. Активна участь у міжнародних організаціях та механізмах врегулювання спорів зміцнює позиції України на світовому ринку та підвищує її репутацію серед партнерів. Саме це і створює передумови для розвитку власної торговельної політики та формування нових стратегічних альянсів у глобальній економіці.

Висновки до розділу

У третьому розділі досліджено перспективи розвитку міжнародного торгового права для України в умовах трансформації світової торговельної системи, зумовленої геополітичними викликами, воєнними конфліктами та посиленням регіоналізації міжнародних економічних відносин. Проведений аналіз дозволив окреслити ключові напрями, через які міжнародне торгове право може стати інструментом посилення економічної стійкості та міжнародної конкурентоспроможності України.

Визначено можливості для покращення участі України в міжнародних торговельних організаціях, насамперед у рамках Світової організації торгівлі та регіональних торговельних домовленостей. Встановлено, що подальше підвищення ефективності такої участі потребує розвитку інституційної та нормативної спроможності, активнішого використання механізмів СОТ, поглиблення співпраці з Європейським Союзом у межах Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, а також розширення економічної дипломатії та фінансово-гарантійних інструментів підтримки експорту.

Аналіз напрямів інтеграції України у глобальну економіку, засвідчив, що ключову роль у цьому процесі відіграє європейська інтеграція, розвиток зовнішньої торгівлі, залучення прямих іноземних інвестицій, участь у глобальних ланцюгах доданої вартості та цифрова трансформація економіки. Встановлено, що адаптація національного законодавства та інституцій до міжнародних і європейських стандартів створює правові передумови для сталого економічного розвитку та зменшення структурних дисбалансів зовнішньої торгівлі.

Обґрунтовано роль України у майбутніх трансформаціях міжнародного торгового права. Доведено, що досвід України щодо застосування норм міжнародного торговельного права в умовах збройного конфлікту, відновлення економіки та забезпечення національної безпеки формує нові правові підходи до співвідношення свободи торгівлі та безпекових винятків. Перспе-

ктива інтеграції до правового простору Європейського Союзу розширює можливості України впливати на формування регіональних і глобальних торговельних правил, а участь у сучасних торговельних угодах нового покоління свідчить про поступовий перехід від пасивної адаптації до активної участі у нормотворчих процесах.

Узагальнюючи результати третього розділу, можна зробити висновок, що перспективи розвитку міжнародного торгового права для України пов'язані з комплексним поєднанням правових, інституційних та економічних реформ, спрямованих на поглиблення інтеграції у світову торговельну систему. Реалізація зазначених напрямів дозволить Україні не лише ефективніше використовувати механізми міжнародного торгового права для захисту національних інтересів, а й поступово зміцнити свою роль як активного учасника трансформації сучасної системи міжнародної торгівлі.

ВИСНОВКИ

Було здійснено комплексне дослідження міжнародного торгового права та визначено його вплив на економічний розвиток України, а також окреслено місце і роль держави в сучасних та майбутніх трансформаціях світової торговельної системи. Актуальність обраної теми зумовлена поглибленням процесів глобалізації, активною інтеграцією України до міжнародного економічного та правового простору, а також необхідністю адаптації національного законодавства до вимог міжнародного торгового права в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

У першому розділі роботи проаналізовано історію розвитку міжнародної торгівлі України, що дозволило встановити еволюційний характер формування її участі у світових торговельних відносинах. Визначено, що перехід від адміністративно-командної моделі господарювання до ринкової економіки супроводжувався поступовим входженням України до системи міжнародного торгового права, зокрема шляхом приєднання до багатосторонніх торговельних угод та міжнародних організацій. Особливу роль у цьому процесі відіграло набуття членства у Світовій організації торгівлі, що стало ключовим етапом інтеграції України до глобальної торговельної системи та зумовило трансформацію внутрішнього торговельного законодавства відповідно до міжнародних стандартів.

Дослідження основних принципів міжнародної торгівлі, зокрема принципів недискримінації, справедливості та рівних умов доступу до ринків, дало змогу встановити їх фундаментальне значення для забезпечення стабільності та передбачуваності міжнародних торговельних відносин. Виявлено, що зазначені принципи не лише формують правову основу міжнародного торгового права, а й безпосередньо впливають на економічну політику держави, визначаючи межі допустимого державного втручання у сферу зовнішньої торгівлі. Водночас доведено, що ефективна реалізація цих принципів в Україні значною мірою залежить від якості внутрішнього законодавчого

регулювання та спроможності державних інституцій забезпечувати їх практичне застосування.

Аналіз законодавства України у сфері міжнародної торгівлі засвідчив, що за останні роки відбулося суттєве оновлення нормативно-правової бази, спрямоване на гармонізацію з правом Європейського Союзу та нормами міжнародного торгового права. Разом із тим встановлено, що процес адаптації національного законодавства має фрагментарний характер і супроводжується низкою проблем, пов'язаних із непослідовністю правозастосовної практики, колізіями між нормами національного та міжнародного права, а також недостатнім рівнем інституційної спроможності органів державної влади.

Другий розділ роботи був присвячений аналізу практичних аспектів імплементації міжнародного торгового права в Україні. Оцінка ефективності механізмів захисту торговельних інтересів України на міжнародному рівні показала, що держава активно використовує інструменти, передбачені міжнародними договорами, зокрема механізми врегулювання спорів у межах СОТ та положення двосторонніх і регіональних торговельних угод. Водночас встановлено, що потенціал цих механізмів використовується не повною мірою, що зумовлено обмеженими кадровими ресурсами, складністю процедур міжнародного торговельного арбітражу та тривалістю розгляду спорів.

Дослідження впливу міжнародних санкцій та торговельних обмежень на український експорт та імпорту дало змогу зробити висновок про подвійний характер їх впливу. З одного боку, санкції, запроваджені проти держави-агресора, створили додаткові можливості для посилення правових позицій України в міжнародній торгівлі та переорієнтації торговельних потоків. З іншого боку, воєнні дії та пов'язані з ними обмеження негативно вплинули на здатність України повною мірою реалізовувати свої торговельні права, що вимагає подальшого вдосконалення правових механізмів захисту національних інтересів у міжнародній торговельній системі.

Особливу увагу у другому розділі приділено проблемам та викликам адаптації національного законодавства до вимог міжнародного торгового

права. Встановлено, що основними труднощами є складність імплементації норм «м'якого права», недостатня узгодженість між галузями законодавства, а також обмежена практика застосування міжнародних торговельних стандартів судами України. Це свідчить про необхідність не лише формального приведення законодавства у відповідність до міжнародних норм, а й формування сталої правозастосовної практики, орієнтованої на принципи міжнародного торгового права.

У третьому розділі роботи розглянуто перспективи розвитку міжнародного торгового права для України та визначено можливості посилення її ролі у світовій торговельній системі. Обґрунтовано, що подальша активна участь України в діяльності міжнародних торговельних організацій є важливою передумовою зміцнення її правового статусу як надійного та передбачуваного партнера у міжнародній торгівлі. Встановлено, що ефективна інтеграція України у глобальну економіку має ґрунтуватися не лише на економічних показниках, а й на здатності держави дотримуватися та формувати правила міжнародного торгового права.

Аналіз напрямів інтеграції України у глобальну економіку дозволив дійти висновку, що ключовим чинником цього процесу є поглиблення правової інтеграції з Європейським Союзом, а також участь у формуванні нових регіональних та багатосторонніх торговельних режимів. Визначено, що адаптація до сучасних тенденцій міжнародного торгового права, зокрема цифровізації торгівлі, екологізації торговельних відносин та посилення соціальних стандартів, відкриває для України можливість зайняти активну позицію у майбутніх трансформаціях світової торгівлі.

У контексті аналізу ролі України в майбутніх трансформаціях міжнародного торгового права зроблено висновок, що держава має потенціал виступати не лише як об'єкт регулювання, а й як активний суб'єкт формування нових правових підходів у сфері міжнародної торгівлі. Зокрема, досвід України у протидії торговельним обмеженням в умовах збройного конфлікту, використання санкційних механізмів та забезпечення безперервності міжнарод-

ної торгівлі може стати основою для розвитку нових норм і принципів міжнародного торгового права.

Отже, проведені дослідження дозволяють стверджувати, що міжнародне торгове право відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку України, а також у формуванні її правового статусу в системі світової торгівлі. Подальше вдосконалення національного законодавства, активна участь у міжнародних торговельних інституціях та формування ефективної правозастосовної практики є необхідними умовами для зміцнення позицій України у глобальній торговельній системі та реалізації її потенціалу в умовах сучасних викликів і трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобровицький А., Гавриленко Н., Гончарук А. та ін. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України : аналіт. доп. / за заг. ред. М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2023. 76 с. (Серія «Міжнародні відносини»).
2. Бутенко Д. С. Міжнародна торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. Репозитарій Херсонського державного університету. 2018. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/24606/1/Butenko_tezy.pdf.
3. Вадькал В. А. Міжнародно-правове регулювання торгівлі товарами на універсальному та регіональному рівнях. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. Вип. 4. С. 204–207. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2018/49.pdf.
4. Гаврилюк І. І. Розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин в Україні. Економіка і суспільство. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-53>.
5. Гапак Н., Іжик О. Міжнародна економічна інтеграція України в умовах війни. Збірник наукових праць. 2023. Вип. 2 (31). С. 195–205. DOI: 10.24144/2078-1431.2023.2(31).195–205.
6. Гарафонова О., Грузіна І., Козирева О. та ін. Стратегічні перспективи функціонування українських організацій в умовах євроінтеграції та глобалізації цифрової економіки. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Вип. 1 (48). DOI:10.55643/fcart p.1.48.2023.3957.
7. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_003#Text.
8. Глущенко Я. І., Черненко Н. О. Міжнародна економічна діяльність України : конспект лекцій для студ. спец. 051 «Економіка», освіт.

програми «Міжнародна економіка». Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. 120 с.

9. Гуртова К. М. Теорія і практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Київський часопис права. 2024. Вип. 4. С. 162–168. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.4.23>.

10. Гужва І. Ю. Актуалітети зовнішньоторговельної політики України : монографія. Київ : Національна академія управління, 2017. 298 с.

11. Давиденко Г. Й. Теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю. Інноваційна економіка. 2020. Вип. 10. С. 5–10. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/327>.

12. Дем'яненко А. Ю., Оніщик Ю. В. Вплив санкцій на зовнішньоекономічну безпеку України. Збірник тез Всеукр. наук.-практ. конф., 16 трав. 2024 р. / відп. за вип. Є. Ю. Колосовський. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. С. 402–405. URL: <https://dpu.edu.ua/images/Documents/NAUKA/Naukovi%20vidanna/Konferencii/E/Ekonomicna%20bezpeka%20organizacijno-pravovi%20informacijno-analiticni%20ta%20operativno-rozsukovi%20zasadi.pdf>.

13. Денисюк С. Г., Фокін Я. Ф. Перспективи співпраці України з міжнародними організаціями в контексті російсько-українського конфлікту: аналіз і прогнози. Ірпінський юридичний часопис. 2024. Вип. 3 (16). DOI: 10.33244/2617-4154.3(16).2024.348–359.

14. Державна служба статистики України. Зовнішня торгівля України : статистичний бюлетень. Київ : Держстат України, 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/ztt_za_kr_partner/ztt_za_kr_partner_u/Arch_ztt_za_kr_partner_u.htm.

15. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік. Україна - Європа : євроінтеграційний портал. Київ, 2022. 86 с. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/euua_report_2021_ukr-2.pdf

16. Зовнішня торгівля України товарами: підсумки 2024 року. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт.

URL:<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-pidsumky-2024-roku>.

17. Зовнішня торгівля України товарами за 2024 рік (експрес-випуск). Держстат. 2025. URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-2024-rik-ekspres-vypusk>.

18. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2015–2020 роках: експорт, імпорт, квоти, економічні досягнення та провали. URL: <https://rating.zone/zona-vilnoi-torhivli-mizh-ukrainoiu-ta-ies-u-2015-2020-rokakh-eksport-import-kvoty-ekonomichni-dosiahnennia-ta-provaly/>.

19. Індекс торговельної відкритості. FRED : веб-сайт. URL: <https://fred.stlouisfed.org/series/OPENCPUAA156NUPN>.

20. Інтеграція в рамках Асоціації: динаміка виконання Угоди між Україною та ЄС. Вид. 4-те, доповн. Київ : Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2021. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/Integration_UA_EU/Report_Integration_final_ua.pdf.

21. Інформація щодо співробітництва України зі Світовою організацією торгівлі. Мінекономіки : офіц. сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=306813d2-01e0-433e-aceb-0df8c6006032&title=sot>.

22. Комітет з питань економічного розвитку. Набрала чинності оновлена Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2025. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/267679.html.

23. Курцев О. Ю., Кощєєва Д. О. Регулювання міжнародної торгівлі: види та інструменти. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2022. Вип. 6 (276). С. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-31-36>.

24. Кучинська О. Законодавча мозаїка: поняття адаптації українського права до норм Європейського Союзу. Трибуна молодого вченого. 2023. Вип. 6. С. 233–240. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2023.28>.

25. Митний кодекс України : Закон України від 13 берез. 2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, 46–47, 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

26. Мороз О. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародного права. 2020. С. 21–29. DOI: <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.23.03>.

27. Найбільші партнери: Польща та Китай – у 2024-му товарообіг України зріс на 13 %. Факти : веб-сайт. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20250107-najbilshi-partnery-polshha-ta-kytaj-u-2024-mu-tovaroobig-ukrayiny-zris-na-13/>.

28. Носач Л. Л. Теорія і практика міжнародної торгівлі : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2021. 141 с.

29. Національний банк України. Номінальний валютний курс : офіц. сайт. URL: <https://bank.gov.ua/en/markets/exchangerate-char>.

30. Плющ Д. С. Економічні ефекти створення зони вільної торгівлі України з ЄС. Інтернаука. Серія: Економічні науки. 2019. Вип. 4 (24). С. 107–115. DOI: 10.25313/2520-2294-2019-4-4876.

31. Поливач Р. Класифікація та механізми застосування міжнародних економічних санкцій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2025. Вип. 87, ч. 4. С. 290–295. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.45>.

32. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 9. Ст. 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

33. Про електронну комерцію : Закон України від 3 верес. 2015 р. № 675-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

34. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.

35. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну : Закон України від 22 груд. 1998 р. № 332-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 9–10. Ст. 69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14>.

36. Про затвердження Положення про митні декларації : постанова Кабінету Міністрів України від 21 трав. 2012 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-п>.

37. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 черв. 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text>.

38. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22 груд. 1998 р. № 330-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 9-10. Ст. 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.

39. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

40. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 29. Ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

41. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

42. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 берез. 1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 19. Ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>.

43. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січ. 2015 р. № 124-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14. Ст. 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text>.

44. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 3 черв. 2021 р. № 1242-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1242-20>.

45. Про транзит вантажів : Закон України від 20 жовт. 1999 р. № 1172-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1172-14>.

46. Рахман М. С., Сіладі К. Б. Характеристика та аналіз сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності України. Ефективна економіка. 2018. Вип. 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.10.30. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6581>.

47. Результати «митного безвізу» за II кв. 2025 року: рекордні майже 34 тис. транзитних декларацій. Державна митна служба : веб-сайт. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/rezultati-mitnogo-bezvizu-za-ii-kv-2025-roku-rekordni-maizhe-34-tis-tranzitnikh-deklaratsii-2264>.

48. Рокоча В. В., Алькема В. Г., Терехов В. І. та ін. Міжнародна торговельна діяльність : підручник. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2018. 698 с.

49. Семів С. Р., Танцюра О. А., Хоманець В. А. Міжнародна торгівля : навч. посіб. Черкаси : Видавництво «Пілігрим», 2023. 172 с.

50. Середньозважена тарифна ставка. Our World in Data : веб-сайт. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/tariff-rate-applied-weighted-mean-all-products?country=~UKR>.

51. Статут Організації Об'єднаних Націй. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

52. Таращенко Н. А. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі в умовах глобалізації. Наук. записки конф. Житомирської політехніки. 2019. Вип. 6. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/87-2.pdf>.

53. Угода про спрощення процедур торгівлі. Мінекономіки : офіц. сайт. URL: <https://me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=83aeb378-6e87-48f7-9359-feda79596aa6&title=UgodaProSproschenniaProtsedurTorgivli>

54. Україна та Угода про Асоціацію: моніторинг виконання 2014 – перша половина 2021 року / ГО «Український центр європейської політики» ; Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Київ, 2021. 276 с.

55. Хартія економічних прав і обов'язків держав 1974 року. URL: https://zakononline.ua/documents/show/169637___169637.

56. Чайковська М. А., Глущенко Я. І. Міжнародна економічна діяльність: сутність та проблематика трактування. Причорноморські економічні студії. 2023. Вип. 81. С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.81-7>.

57. Чернега О. Б., Кожухова Т. В. Міжнародна торгівля як джерело та чинник сталого розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 12, ч. 3. С. 32–38. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/115.pdf.

58. ЮНКТАД : офіц. сайт. URL: <https://unctad.org>.

59. Ясько Т. С., Ткаченко О. В. Санкції в міжнародному праві: баланс між законністю, ефективністю та гуманітарними проблемами. Молодий вчений. 2024. Т. 2, № 126. С. 59. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-2-126-13>.

60. Яцков Я. О., Корнієнко В. О. Світова організація торгівлі (СОТ): основні принципи діяльності, члени СОТ, правова база та функції. Матеріали конф. ВНТУ. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/download/10187/8526>.

61. Concluding remarks by the Chairperson. World Trade Organization (WTO): офіц. сайт. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp567_crc_e.htm.

62. Syropoulos C., Felbermayr G., Kirilakha A., Yalcin E., Yotov Y. The Global Sanctions Database – Release 3: COVID-19, Russia, and multilateral sanctions. School of Economics Working Paper Series. 2022. № 2022-11. Le Bow College of Business, Drexel University. URL: https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2022_011.html.

63. EU statement at the 2nd WTO Trade Policy Review of Ukraine, 26 February 2025. EU Mission to the WTO in Geneva : Press and information team. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/world-trade-organization-wto/eu-statement-2nd-wto-trade-policy-review-ukraine-26-february-2025_en.

64. Joint Statement at the Trade Policy Review of Ukraine, 26 February 2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/world-trade-organization-wto/joint-statement-trade-policy-review-ukraine-26-february-2025_en.

65. Ministry of Finance: Number of NCTS declarations in 2025 outpaces 2024. Interfax : веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1109013-amp>.

66. Morgan T. Clifton, Syropoulos C., Yotov Y. V. Economic sanctions: evolution, consequences, and challenges. Journal of Economic Perspectives. 2023. T. 37, № 1. С. 3–30. DOI: 10.1257/jep.37.1.3.

67. Newsletter #25 Reconstruction Ukraine – June 2025. URL: <https://www.ccifu.com.ua/ua/novini/n/news/newsletter-25-reconstruction-ukraine-june-2025>.

68. Omelchenko O. Ukraine’s anti-dumping enforcement in wartime: trade defence practice, key cases and strategic implications. Legal500 : веб-сайт. URL: <https://www.legal500.com/developments/thought-leadership/ukraines-anti-dumping-enforcement-in-wartime-trade-defence-practice-key-cases-and-strategic-implications>.

69. The Crisis in Ukraine. Implications of the war for global trade and development. WTO: веб-сайт. URL:

https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/crisis_ukraine_e.htm.

70. TradeProfiles 2024. WTO : веб-сайт. URL:

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf.

71. U.S. and Ukraine announce signing of contentious minerals deal. Washingtonpost: веб-сайт. 2025. URL:

<https://www.washingtonpost.com/world/2025/04/30/ukraine-trump-minerals-deal-agreement>.

72. Ukraine officially begins EU accession negotiations. Lemonde : веб-сайт.2024. URL:https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/06/26/ukraine-officially-begins-eu-accession-negotiations_6675812_4.

73. What Does Ukraine Export? Top 10 Biggest Ukraine Exports in 2024–25. URL: <https://www.tradeimex.in/blogs/Ukraine-top-10-exports>.

74. White Book of Reforms 2025. Chapter 9. European integration and international trade. VoxUkraine Team. URL:<https://voxukraine.org/en/white-book-of-reforms-2025-chapter-9-european-integration-and-international-trade>.

75. WT/TPR/S/467. Ukraine. Summary. URL:https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s467_sum_e.pdf.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

**Вихідні дані для регресійного аналізу ВВП України та
зовнішньоекономічних факторів за 2005–2024 рр.**

	Y ВВП млн.грн	X1 Індекс Торгової відкритості	X2 Середньозважена тарифна ставка %	X3 Ном.Вал. Курс	X4 Індекс легкості вед. бізнесу
2005	457325	102,11914	3,05	5,1247	124
2006	565018	96,095583	3,05	5,05	124
2007	751106	95,400087	4,69	5,05	128
2008	990819	101,83439	3,85	5,2672	139
2009	947042	94,424779	1,93	7,7912	145
2010	1120585	103,16369	2,9	7,9356	142
2011	1349178	132,69685	1,9	7,9676	145
2012	1459096	106,41801	2,05	7,991	152
2013	1522657	97,695082	2,78	7,993	137
2014	1586915	101,09262	2,06	11,8867	112
2015	1988544	107,04098	1,93	21,8447	96
2016	2385367	104,71143	2,46	25,55	83
2017	2981227	102,27262	1,9	26,5966	80
2018	3560302	98,974272	1,56	27,2005	76
2019	3977198	90,11407	5,33	25,8456	71
2020	4222026	78,609772	1,67	26,96	70,2
2021	5450849	82,753549	1,71	27,29	70
2022	5239114	86,901869	1,86	32,3423	50
2023	6627961	77,03603	1,86	36,5738	50
2024	7658659	77,753011	1,86	40,1521	50

Складено автором на підставі офіційних даних Державної служби статистики України (ВВП), Національного банку України (Номінальний валютний курс), а також міжнародних баз даних FRED (Індекс торгової відкритості) та OurWorldInData/Світовий банк (Середньозважена тарифна ставка та Індекс легкості ведення бізнесу) [14;19;29;50]

ДОДАТОК Б

Дані для регресійного аналізу після вилучення змінної X4

	Y млн.грн	ВВП	X1 Індекс торгової відкритості	X2 Середньозважена тарифна ставка %	X3 Ном.Вал.Курс
2005	457325		102,11914	3,05	5,1247
2006	565018		96,095583	3,05	5,05
2007	751106		95,400087	4,69	5,05
2008	990819		101,83439	3,85	5,2672
2009	947042		94,424779	1,93	7,7912
2010	1120585		103,16369	2,9	7,9356
2011	1349178		132,69685	1,9	7,9676
2012	1459096		106,41801	2,05	7,991
2013	1522657		97,695082	2,78	7,993
2014	1586915		101,09262	2,06	11,8867
2015	1988544		107,04098	1,93	21,8447
2016	2385367		104,71143	2,46	25,55
2017	2981227		102,27262	1,9	26,5966
2018	3560302		98,974272	1,56	27,2005
2019	3977198		90,11407	5,33	25,8456
2020	4222026		78,609772	1,67	26,96
2021	5450849		82,753549	1,71	27,29
2022	5239114		86,901869	1,86	32,3423
2023	6627961		77,03603	1,86	36,5738
2024	7658659		77,753011	1,86	40,1521

Складено автором на основі даних Додатку А, після вилучення змінної X4 (Індекс легкості ведення бізнесу)

ДОДАТОК В

Коефіцієнти та статистична значущість регресійної моделі

	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%	Lower 95,0%	Upper 95,0%
Intercept	4067324	2000511,878	2,033141719	0,058974	-173571,5737	8308220	-173572	8308220
X1 Індекс торгової відкритості	-38218,3	16255,14688	-2,351153703	0,031863	-72677,7208	-3758,98	-72677,7	-3758,98
X2 Середньо зважена тарифна ставка %	-71913,7	173559,8038	-0,414345455	0,684123	-439844,0637	296016,6	-439844	296016,6
X3 Ном.Вал. Курс	141142,5	18947,65509	7,449076382	1,38E-06	100975,2956	181309,8	100975,3	181309,8

Складено автором за допомогою інструменту RegressionAnalysis (MS Excel/Stata/R) на основі даних, які наведені в додатку Б